

Алесь БАДАК

У ЦЁМНЫМ ЛЕСЕ ЗА СІНЯЙ РЭЧКАЙ

АМАЛЬ НЕАБАВЯЗКОВАЯ ПРАДМОВА

— А што было далей? — слухала Наташа, нецярпліва паёрзваючы на маіх каленях. — Пачвара яе адпусціла?

— Далей? Не памятаю. Вось калі б ты ўчора даслухала да канца, ведала б, што было далей.

— Я слухала, гэта вочкі мае не слухалі і заплюшчыліся, — пакрыўджана сказала Наташа.

— Добра, тады давай начнём спачатку.

— А вась і не спачатку, а вась і не спачатку! — усклікнула Наташа, калі я стаў занава расказваць ёй казку. — У тым пачатку такога не было!

— Ну, вядома, — пагадзіўся я. — Той пачатак быў учарашні, а гэты сённяшні.

...Некалі, вельмі даўно, і мне чыталі казку пра Пачвару, якую пакахала дзяўчынка. Казка была страшная, а я быў малы і ўсё не мог даўмецца, як гэта магчыма: пакахаць Пачвару. Казка тая называлася "Пунсовая кветачка", а напісаў яе Сяргей Аксакаў — як ён сам прызнаўся, са слоў "ключніцы Пелагеі". Пасля я даведаўся, што падобны сюжэт ёсць у французскай пісьменніцы Лепрэнс дэ Бамон, а ў Амерыцы, на студыі Уолта Дыснея, знялі па ім прыгожы мультфільм "Прыгажуня і Пачвара" — вельмі добры і смешны, але Пачвара ў ім аказалася яшчэ больш страшная, чым мне ўяўлялася ў маленстве.

— Ну, што ты не расказваеш? Чакаеш, пакуль мае вочкі зноў спаць захочуць? — незадаволена спытала Наташа.

— Добра, слухай, я раскажу табе новую казку, — сказаў я ўсміхнуўшыся.

— Зноў новую? — здзівілася Наташа.

— Так, новую. А можа... старую казку на новы лад. Слухай...

Раздзел першы

ЗАКЛЯТЫ СКАРБ

У цёмным лесе за сіняй рэчкай стаяў дом лесніка. Некалі жыў у ім ляснік са сваёю сям'ёю — жонкай і сынам, якому бацькі нават імя далі лясное — Гай. Неяк пад восень пайшоў ляснік на службу, паўдня ў гушчары блукаў, стаміўся. Сонца яшчэ паліла па-летняму, зямля цяпло трымала. Прысеў ляснік над дрэвам, стрэльбу побач паклаў. Хораша навокал, ціха. Толькі сінічка на сасне трывожна цінькае. Ляснік зірнуў угору — няўжо на яго, дурненькая, сварыцца? Ён і не заўважыў, як з-пад старога карча ціха выпаўзла змяя. Выгнулася, замерла на імгненне, як заварожаная, і нечакана кінулася на лесніка. Знайшлі яго толькі назаўтра. Быў ён ужо мёртвы.

Маці з сынам, вядома, маглі перабрацца жыць у вёску за рэчку, да сваякоў, ці нават у горад, да якога рукой падаць, пехатою дайсці можна, але так і не рашыліся. Дом ляснік пабудаваў ладны, прасторны, на два паверхі — шкада прадаваць. Ды і прывыклі яны жыць у лесе адны.

Тым часам сын вырас — прыгажун, якіх пашукаць яшчэ трэба.

А тут новая бяда. Моцна заняджала маці. Тыдзень па хаце ледзьве ногі перастаўляе, другі, а на трэці зусім злягла. Прыходзілі дактары да яе, слухалі, лекі розныя прапісвалі, а ніхто толкам сказаць не мог, што за хвароба на яе звалілася, ногі адабрала, галаву ў ціскі заціснула. Адночы паклікала маці да сябе Гая, прытуліла яго галаву да сваіх грудзей і сказала:

— Сынок, усё жыццё мы з тваім бацькам бераглі кожную капейчыну, каб ты мог вывучыцца і свету пабачыць. На вучобу ты аказаўся не надта ахвочы, але былі б грошы, а ўсё астатняе само прыйдзе.

Падняў Гай галаву, зазірнуў у вочы маці, а нічога зразумець не можа: пра што яна кажа?

— Пайдзі, сынок, у сенцы, — ціха працягвала маці, — спусціся ў склеп. Там на верхняй паліцы будзе стаяць гліняны збан. У ім ляжыць загорнуты ў анучку ключ. Вазьмі гэты ключ. Пасля з ніжняй паліцы паздымай слоікі з варэннем і адымі ад сцяны дзве дошкі. У сцяне ты ўбачыш невялікія жалезныя дзверцы. Адамкні іх тым ключом. За імі знойдзеш куфэрак. Прынясі яго сюды.

Кінуўся Гай у сенцы, зрабіў усё так, як казала яму маці, і неўзабаве вярнуўся да яе з чорным куфэркам у руках.

— Але ж ён замкнёны... — сказаў ён разгублена.

— Там, — маці паказала на покуць, — за абразом, ляжыць скрыначка. У ёй ключ.

Адамкнуў Гай куфэрак і аж ускрыкнуў ад нечаканасці. У ім былі не толькі грошы, але і розныя залатыя ды срэбныя рэчы — пацеркі, ланцужкі, пярсцёнкі.

— Гэты скарб, сыноч, — ледзь чутна сказала маці, — некалі твой бацька знайшоў у лесе. Ты тады яшчэ зусім малы быў, не помніш нічога... Ляжаў скарб, не паверыш, проста на дарозе. Усё роўна як нечая добрая душа падкінула нам яго. Дом вось паставілі. На зайздрасць усім... Адно шкада, бацька твой не паспеў гэтым шчасцем нацешыцца. Ды і я капейкі лішняй не растраціла, табе хавала. Радуйся жыццю...

А пад вечар маці памерла.

Мінула некалькі гадоў. Многае змянілася ў доме лесніка. Некалі тут панавалі ціш ды спакой, а цяпер і днём і ўночы гучала музыка, чуліся крыкі, смех. Ледзь не кожны дзень гулялі, весяліліся ў Гая госці. Вакол дома за гэты час вырасла высокая цагляная агароджа, зверху якой быў нацягнуты калючы дрот. Дубовыя вароты адчыняліся цяжка, са скрыпам, быццам баяліся прапусціць сюды нечаканых гасцей. Сын лесніка ні ў чым не адчуваў патрэбы. У яго хапала ўсяго, пра што можна было толькі марыць.

Хіба што верных сяброў — іх у Гая з гадамі амаль не засталася. Затое вакол юнака ўсё часцей пачыналі круціцца розныя падхалімы і прахвосты, якія і так і гэтак спрабавалі выманіць хоць частку яго багацця.

Гай і сам ва ўсім патураў ім. З яго сэрца нібы хто выкраў спачуванне, дабрыню і любоў. І толькі нямногія школьныя сябры, што яшчэ не адварнуліся ад яго, памяталі, які ён некалі быў добры і спагадлівы. Памяталі і па-ранейшаму любілі яго. А самымі вернымі сябрамі Гая былі Ніл і Карніл. Бадай, цяжка знайсці ва ўсім свеце двух іншых маладых людзей, якія б так моцна сябравалі і разам з тым так часта сварыліся і спрачаліся паміж сабой.

— Давай сёння пойдзем у кіно, — прапануе Карніл.

— Вось яшчэ, рабіць мне болей няма чаго, — буркне Ніл і тут жа палезе ў кішэню па грошы — сабе і сябру на білеты.

— Якая цудоўная карціна! — усклікне Ніл, зайшоўшы да сябра ў госці. — Дзе ты яе набыў? Колькі яна каштуе?

— Шалёныя грошы, — горда адкажа Карніл і накіруецца ў іншы пакой, быццам яму шкада нават, калі на яе хто-небудзь проста глядзіць.

Але не справіцца Ніл вярнуцца дадому, а там ужо вісіць гэтая карціна.

Вось такія былі сябры ў Гая. Праўда, ён гэтым сяброўствам не надта даражыў.

Аднойчы Гай запрасіў гасцей на свой дзень нараджэння.

З самага ранку тут ужо чуліся музыка, смех, а пад вечар адзін з гасцей падышоў да маладога гаспадара і сказаў, што каля варотаў яго чакае жанчына.

— Што яшчэ за жанчына? — здзіўлена спытаў Гай.

— На выгляд нейкая вясковая цётка.

— Вясковая цётка? — ускінуў бровы Гай. — Ану, пайшлі паглядзім, што ёй трэба.

І Гай разам з гасцямі накіраваўся на двор.

Жанчына ў просценькай чорнай хустцы стаяла перад расчыненымі варотамі, абапіраючыся на дубовы кіёк.

— Чаго ты хочаш? — нецярпліва спытаў Гай, спыніўшыся за некалькі крокаў ад яе.

Тая ўважліва паглядзела ў вочы Гаю і папрасіла: — Пусці мяне занаважаць, добры чалавеча. Ужо позна, холадна, а мне няма куды ісці.

— Холадна! — зарагатаў Гай. — Пабойся Бога, цётка! Вось ужо цэлы ты дзень па начах такая духата, што не дыхнуць.

Але толькі ён прамовіў апошнія словы, як падняўся моцны вецер. Застагналі і пачалі гнуцца дрэвы. Здавалася, на дварэ не сярэдзіна лета, а позняя восень.

— Пусці мяне занаважаць, добры чалавеча, — зноў папрасіла жанчына. — Мне няма куды ісці, і я ўся прамокла пад дажджом.

Пад якім дажджом? — здзівіўся Гай, засланяючы рукамі твар ад калючага ветру. — Няма ніякага дажджу і даўно ўжо не было. Што ты плявузгаеш, цётка?!

Але толькі ён прамовіў апошнія словы, як сапраўды хлынуў лівень, патокі вады, як змеі, з шумам папаўзлі па зямлі.

— Гэта Вядзьмарка! — крыкнуў нехта з гасцей. — Гані яе адгэтуль!

Жанчына паківала галавой, прыжмурыла вочы і сказала:

— Не слухай іх, чалавеча. Я ведаю, у цябе добрая душа, ты не прагоніш мяне. Я галодная, ледзьве на

нагах трымаюся, няўжо ты не паможаш беднай жанчыне?

— Я зараз прынясу табе чаго-небудзь паесці, — крыху сумеўшыся, сказаў Гай.

— Э, не, добры чалавеча. Бачыш, апошняя адзежына на мне знасілася, латка на латцы стаіць...

— Добра, — нецярпліва перабіў яе Гай, — я прынясу табе што-небудзь з вопраткі.

— Э, не, — усміхнулася жанчына. — Мне не трэба твая вопратка.

— Чаго ж ты хочаш?

— Золата, — бліснула вачыма нечаканая гасця.

Гай здрыгануўся.

— Што ты пляцеш, якое золата?

— Тое, якое табе дарма дасталася.

— Ды як ты... як у цябе язык павярнуўся сказаць такое?! Што ты выдумляеш?! Прэч адсюль! Ганіце, ганіце яе! — крыкнуў Гай гасцям.

Госці зашумелі:

— Давай, давай адгэтуль!

— Што ж, — спакойна сказала жанчына, ды так ціха, што не ўсе пачулі яе голас, — хто жыве па-воўчы, хай пабегае ваўком. Бывай, чалавеча, праз тры гады сустрэнемся з табою на гэтым месцы. Не забудзь толькі, роўна праз тры гады.

Сказала — і знікла адразу.

І тут нешта дзіўнае стала адбывацца з Гаем і яго гасцямі. З крыкам яны пачалі куляцца праз галовы, а як толькі перакульваліся, іх рукі і ногі тут жа абрасталі воўчай поўсцю. Так

Гай ды яго госці ператварыліся ў ваўкалакаў. Тры гады яны бегалі па лесе і кожны вечар збіраліся каля дома лесніка і страшна, жаласна вылі цэлую ноч. А ў прызначаны Вядзьмаркай дзень на самым золку сабраліся ваўкалакі каля варотаў. Яны то падоўгу нюхалі халоднае ранішняе паветра, то нецярпліва разграбалі лапамі з вострымі кіпцюрамі леташняе чорнае лісце.

Нарэшце, як і роўна тры гады назад, з'явілася знаёмая кабета. Яна тут жа пазнала ў адным з ваўкалакаў Гаю, няспешна падышла да яго, абাপіраючыся на дубовы кіёк, і сказала:

— Ну, што, аддаеш мне свой скарб, які табе дарма дастаўся?

— Ад даю, — адказаў Гай.

Зірнула Вядзьмарка на аднаго з ваўкалакаў, ён тут жа перакуліўся цераз галаву і абярнуўся ў чалавека.

— Дык што, аддаеш мне свой скарб, які табе дарма дастаўся? — зноў спытала Вядзьмарка ў Гаю.

— Аддаю.

Другі ваўкалак абярнуўся ў чалавека. І так па чарзе, аж пакуль не застаўся ваўкалакам адзін Гай.

— Апошні раз пытаюся, — сказала Вядзьмарка, — аддаеш мне свой скарб, які табе дарма дастаўся?

— Аддаю.

Але не паспеў Гай вымавіць гэтае слова, як нехта з гасцей крыкнуў:

— Лаві яе, Вядзьмарку, хапай яе!

І ўсе, як згаварыўшыся, кінуліся на жанчыну. Аднак не паспелі яны зрабіць і па некалькі крокаў — а той ужо быццам і не было тут ніколі. Госці, як зачараваныя, спыніліся на месцы, не верачы сваім вачам.

— Кар-р, кар-р! — парушыў цішыню голас вароны, якая невядома адкуль узятая на агароджы.

— Гэта яна, Вядзьмарка! — раптам закрычаў нехта з гасцей. — Запусціце чым-небудзь у яе!

У варону паляцела некалькі камянёў.

— Міма! — расчаравана закрычаў той жа голас.

У мітусні ніхто не звярнуў увагі на Гаю, які наводдаць ад усіх стаяў на каленях і ў адчай біўся галавой аб зямлю. На яго целе і на твары ўсё яшчэ заставалася густая воўчая поўсць.

— Дзе яна?! Дзе варона?! — азіраліся па баках госці.

У гэты час Вядзьмарка нахілілася над Гаем і ціха сказала:

— Падмануў ты мяне, але сабе на бяду. Да таго часу насіць табе на сабе воўчую поўсць, пакуль не з'явіцца тут дзяўчына і не скажа табе чароўныя словы. А не скажа — што ж, так і памрэш ваўкалакам. А каб ведаў ты, колькі табе жыць засталася, знойдзеш дома на сталі люстэрка. Зірнеш у яго і ўсё зразумееш.

Жанчына выпрасталася і крыкнула гасцям:

— А вы ўсе да таго часу будзеце верна служыць яму! — і страшна зарагатала.

— Вунь яна! Лаві яе! — закрычалі госці.

— Словы, якія чароўныя словы трэба сказаць? — енчыў Гай, але Вядзьмарка ўжо не чула яго.

Раздзел другі

ЛУІЗА, ГАРДЗЕЙ І ДЗЯДУЛЯ АФРЫКАН

На ўскраіне вялікага горада, у тым яго раёне, дзе амаль не было шматпавярховых дамоў, на вуліцы Сонечнай стаяў домік,] які знешне нічым не вылучаўся сярод іншых. Жыла ў ім дзяўчына па імені Луіза. Жыла не адна, а са сваім старэйшым братам Гардзеем. Гэта быў высокі хударлявы юнак, крыху няўважлівы, але вельмі добры. Ён насіў акулёры, хоць збоку гэта здавалася зусім лішнім, паколькі яны ніколі не трымаліся на тым месцы, дзе павінны трымацца, а ўвесь час з'язджалі ўніз.

Гардзей быў інжынерам і працаваў на аўтамабільным заводзе. А ў вольны ад асноўнай працы час станаўўся самым сапраўдным вучоным. Хаця сам юнак не любіў гэтае слова — "вучоны". Ён называў сябе вынаходнікам, і гэта было вельмі падобна да праўды, паколькі ў яго доме нешта ўвесь час грукацела, сігналіла, пакоі былі завалены вельмі патрэбным хламоццем, а сам Гардзей вечна хадзіў з перапэцканымі рукамі і тварам.

Зразумела, што самым вялікім яго захапленнем былі аўтамабілі. Але якія! На "форды", "мерседэсы" і "БМВ" Гардзей не мог глядзець без смеху. Сам жа ён марыў стварыць аўтамабіль, якім, па-першае, можна было б кіраваць з дапамогай камп'ютэра, а па-другое, каб ён працаваў не на бензіне, а на чыстай вадзе. І калі першага разумнаму і вынаходліваму Гардзею амаль удалося дасягнуць, то другое пакуль ніяк не атрымлівалася.

Можа, таму ён пастаянна быў такі няўважлівы?

— Здароў, Гардзей, — бывае, звернецца да яго на вуліцы які-небудзь знаёмы. — Ну, як твая машына? Хутка можна будзе на ёй ездзіць?

— Так-так, — кіўне галавой хлопец, а сам думае пра нешта сваё, — надвор'е сёння, сапраўды, цудоўнае.

Гаварылі, што Гардзей увесь пайшоў у бацьку, якога падазравалі ледзь не ў чараўніцтве, але Гардзей яго амаль не помніў: той памёр, калі ён яшчэ быў немаўлём.

Памерла і маці, прыгожая жанчына, добрай душы чалавек, якая ўсю сябе аддавала дзецям. Луіза была падобная на ле — такая ж светлавалосая прыгажуня з вялікімі блакітнымі вачыма. А ведалі б вы, якая ў Луізы усмешка! Я нават не знаходжу слоў, каб апісаць яе, бо як толькі ўзгадваю пра тую усмешку, мае думкі пачынаюць блытацца, быццам клубок нітак, якімі гуляе кацяня.

І, як мне здаецца, блытаюцца не толькі мае думкі. Кажуць, цырульнік Харлам, калі ўпершыню ўбачыў Луізу, так загледзеўся на яе праз акно, што замест твару пагالیў галаву свайму кліенту. Але той зусім не пакрыўдзіўся на яго, таму што ў гэты час сам на ўсе вочы глядзеў на Луізу, а пасля яшчэ доўга хадзіў сам не свой. Ну, а калі ён нарэшце ачомаўся, валасы зноў адраслі.

У Луізы, як і ў Гардзея, таксама было свае захапленне, праўда, з рознымі вынаходніцтвамі ніяк не звязанае. Больш за ўсё на свеце дзяўчынка любіла чытаць кнігі. Асабліва казкі. Магчыма, у чатырнаццаць гадоў чытаць казкі ўжо крыху пазнавата, але ж яна чытала ў асноўным казкі пра каханне: пра храбрых рыцараў, якія дзеля сваіх каханых гатовы былі прайсці праз неверагодныя выпрабаванні, пра зачараваных каралевічаў, якіх выратоўвалі іх юныя выбранніцы.

Афрыкан Далматавіч Падарожнік, ці проста дзядуля Афрыкан, самы знакаміты кнігалюб на вуліцы Сонечнай, вельмі добра ведаў Луізу. Яны нават сябравалі. І калі дзяўчынка прыходзіла да яго ў госці — а гэта здаралася па некалькі разоў на тыдзень, — абавязкова даваў ёй якую-небудзь новую казку. Праўда, рабіць гэта яму станаўўлася ўсё цяжэй: пісьменнікі пісалі казкі марудней, чым Луіза іх прачытвала!

Тая раніца, з якой, дарэчы, і пачаліся незвычайныя прыгоды Луізы, была самай звычайнай летняй раніцай. Нават крыўдна, што ўсё неверагоднае пачынаецца з такой вольнай звычайнай, падобнай на ўсе астатнія раніцы, ці вечара, таму што не ведаеш, калі яно прыйдзе, каб да яго як след падрыхтавацца.

Дзяўчынка, як заўсёды, прачнулася рана, прыгатавала лёгкі сняданак.

Паснедаўшы, Гардзей пайшоў на двор важдатца са сваім аўтамабілем, які, па яго словах, вось-вось ужо можна будзе выпрабоўваць на самакіраванне.

Луіза таксама не затрымалася на доўга ў доме. Учора вечарам яна дачытала чарговую казку, крыху паплакала ад радасці, што ў ёй урэшце ўсё скончылася добра, а сёння зранку вырашыла аднесці кнігу дзядулю Афрыкану.

Дзядуля Афрыкан сустрэў яе на парозе, быццам цэлую раніцу толькі і рабіў, што чакаў яе тут.

— Я бачу, ты зноў плакала, — паківаў ён галавой. — Табе нельга чытаць казкі. Ты надта блізка ўсё прымаеш да сэрца.

— А як вы здагадаліся, што я плакала? — здзівілася Луіза.

— Ну, гэта вельмі проста, — развёў рукамі дзядуля Афрыкан. — Калі бавіш столькі часу сярод

кніжак, у якіх ёсць шмат чароўных казак, сам становішся крыху чараўніком.

— Вы ўсё жартуеце, — уздыхнула Луіза.

— Зусім не, — сур'ёзна адказаў дзядуля Афрыкан. — Звычайна людзі лічаць, што казкі гэта ўсяго толькі нечая фантазія. Зрэшты, часта так яно і ёсць. Але не заўсёды. Кнігі бываюць розныя. Бываюць нецікавыя, спехам напісаныя якім-небудзь пісьменнікам. Але бываюць і чароўныя кнігі, так-так, чароўныя, якія дайшлі да нас з глыбіні вякоў і хаваюць у сабе многія таямніцы нашага Сусвету. Калі іх чытаць уважліва, а пасля паспрабаваць сістэматызаваць усе веды, узятыя адтуль, то можна будзе растлумачыць шмат незразумелага, што адбываецца вакол. Ды і сам свет паўстане ў крыху іншым, сапраўдным сваім выглядзе, а не ў тым, у якім мы прызвычаліся яго бачыць. Мы ж так мала ведаем аб ім! Ды што там! Мы амаль нічога не ведаем. Напрыклад, што нам вядома аб прывідах? Нічога, таму што, па-першае, мы іх амаль ніколі не бачым... дакладней, думаем, што не бачым. А па-другое, мы ў іх не верым. А вось яны ведаюць пра нас усё. Ведаюць, што з намі было і што з намі здарыцца праз дзень, праз год, праз сто гадоў. Ведаюць пра кожнага з нас?.

— Што будзе з кожным з нас праз сто гадоў? — вочы ў Луізы сталі яшчэ большымі. — Але ж...

— О, я разумею, ты, вядома ж, лічыш, калі чалавек памірае, то з ім ужо нічога не можа здарыцца, так?

— Так, — разгублена адказала Луіза.

У сапраўднасці чалавек ніколі не памірае. Ён проста пераходзіць з аднаго стану ў іншы, і прывіды пра гэта ведаюць. Яны могуць з такой жа лёгкасцю трапіць у мінулае ці ў будучыню, як ты, напрыклад, выйці адгэтуль на вуліцу, а пасля вярнуцца. Так, — паківаў галавой дзядуля Афрыкан, — гэта незвычайныя кнігі. І скажу табе пад сакрэтам, унучка, калі чытаць іх уважліва, можна самому навучыцца крышку чараваць.

— Значыць, вы таксама навучыліся чараваць? — з захапленнем усклікнула Луіза. — І таму так лёгка даведаліся, што я ўчора плакала?!

— Ну, як табе сказаць... — пачухаў патыліцу дзядуля Афрыкан. — Вядома, было б дужа спакусліва паўстаць перад табой гэтакім чараўніком, які ўмее чытаць чужыя думкі, але, калі шчыра, усё куды прасцей. Мне было зусім няцяжка здагадацца аб тым, што ты плакала, калі дачытвала гэтую кнігу, бо ты заўсёды так робіш. Ці не? — хітравата ўсміхнуўся дзядуля Афрыкан.

Луіза пачырванела.

— А вы не маглі б... ну, даць мне хаця б на дзень адну з тых чароўных кніг? — няўпэўнена спытала яна.

— О, мая даражэнькая, не крыўдуй, але, баюся, табе яшчэ рана чытаць такія кніжкі. Усяму свой час, усяму свой час. Да таго ж, цябе і так хутка чакаюць незвычайныя прыгоды.

— Незвычайныя прыгоды?!

— Можаш не сумнявацца.

— Дзядуля Афрыкан, вы нешта хаваеце ад мяне! Ну, калі ласка, раскажыце! — узмалілася Луіза.

— Я? Хаваю? — замітусіўся дзядуля Афрыкан. — Пра што ты кажаш? Я меў на ўвазе, што з такімі прыгажунямі, як ты, заўсёды адбываецца што-небудзь незвычайнае. Яны трапляюць у розныя неверагодныя гісторыі, якія заўсёды добра заканчваюцца. Вось што я меў на ўвазе, і не больш таго. І наогул, загаварыўся я з табой. А ў мяне столькі работы, столькі работы! Дарэчы, я падабраў табе новую кнігу. Вельмі цікавая казка, можаш мне паверыць. Я табе яе дару.

— Ах, што вы!

— А чаму стары хворы кнігалюб не можа падарыць кнігу такому юнаму цудоўнаму стварэнню?! Я ж такі адзінокі... Буду паміраць, напішу завяшчанне, каб пасля маёй смерці ўся мая бібліятэка належала табе.

— Вы не памрэце, — упэўнена сказала Луіза.

— Чаму? — здзівіўся дзядуля Афрыкан.

— Вы ж самі казалі, што людзі не паміраюць, а проста пераходзяць у іншы стан. Тым больш, вам вядома столькі розных таямніц, пра якія не ведае болей ніхто ў нашым горадзе.

— Сапраўды, — пагадзіўся дзядуля Афрыкан, — я казаў пра гэта. Але ўся справа ў тым, што ў іншым стане я ўсё роўна не змагу чытаць кніжкі, таму складу такое завяшчанне.

— А чаму вы не зможце чытаць кніжкі?

— Ну... не ведаю. Вось твая казка, — дзядуля Афрыкан падаў Луізе свой падарунак, гэтым самым даючы ёй зразумець, што размова закончана.

Луіза падзякавала за кнігу, развіталася і выйшла на вуліцу.

Раздзел трэці

ПРА БАЯЗЛІВАГА ФОКУ І ЯГО МАМАЧКУ

Настаў час пазнаёміцца яшчэ з адным героем нашай гісторыі. Звалі яго Фока, і жыў ён у тым жа горадзе, што і Луіза, толькі на другім канцы. Бацькі яго вельмі любілі і ва ўсім яму патуралі, ведама, ён быў адзіным дзіцём у сям'і. Яны куплялі яму самыя лепшыя цацкі, кармілі яго самай смачнай ядой і апраналі яго ў самае лепшае адзенне.

— Ты самы прыгожы хлопчык ва ўсім нашым горадзе, — кожны дзень пяшчотна гаварыла яму мамачка Тарэза і гладзіла сынка па галоўцы.

Хоць, шчыра кажучы, далёка не ўсе іх знаёмыя так лічылі. Фока, як і яго мамачка, быў невысокага росту, пухленькі, аж занадта, таму, напэўна, і непаваротлівы. Калі ён пачынаў бегаць, то рабіў губамі вось так: "Пф-пф-ху-у-у! Пф-пф-ху-у-у!"

— Ты самы дужы хлопчык ва ўсім нашым горадзе, — кожны раз давала мамачка Тарэза, хоць, прызнацца, усе знаёмыя Фокі ў гэтым вельмі сумняваліся. А што ён быў надта баязлівы, дык гэта ведалі ўсе дзеці ў двары. Ubачыць Фока сабаку — такога крыку наробиць, што ў тых, хто побач з ім знаходзіцца, звон у вушах некалькі гадзін стаіць.

— Мы нікому не дамо ў крыўду нашага сынка, — калыхала Фоку на каленях мамачка Тарэза і не заўважыла, як той паспеў вырасці. А калі нарэшце заўважыла, усклікнула:

— Капітон! Ты толькі паглядзі: наш сын стаў ужо зусім дарослы!

Капітон — бацька Фокі — пачапіў на нос акулеры і стаў уважліва, з недаверам разглядаць свайго сына.

— І праўда, — нарэшце сказаў ён, — вырас.

— Яго трэба ажаніць! — зноў усклікнула мамачка Тарэза. — Я сама выберу нашаму хлопчыку нявесту! Гэта будзе самая прыгожая дзяўчына ва ўсім горадзе.

Мамачка Тарэза кінулася да шафы і стала выцягваць з яе самае лепшае адзенне.

— Паглядзі, які прыгожы зялёны касцюм, — сказала яна Фоку. — У гэтым зялёным касцюме ў цябе магла б закахацца нават якая-небудзь каралеўна. Мы зараз жа адпраўляемся з табой шукаць нявесту. Мы абыдзем увесь горад, мы будзем хадзіць тыдзень, месяц, а калі спатрэбіцца, і цэлы год, але знойдзем табе такую дзяўчыну, што ўсе лопнуць ад зайздрасці.

І яны накіраваліся на пошукі нявесты. Фока і мамачка Тарэза падоўгу блукалі па гарадскіх скверах і парках, па некалькі разоў на дзень праходзілі па самых людных вуліцах і праспектах, ездзілі сюды-туды ў перапоўненых аўтобусах і тралейбусах, але мамачка Тарэза адно крывілася ды цяжка ўздыхала, прыдзірліва разглядаючы дзяўчат, якія ім трапляліся.

На дзесяты дзень пошукаў мамачка Тарэза стукнула сябе рукой па лбе і ўсклікнула:

— Якая ж я дурная!

— Ну?! — здзівіўся Фока. — А тата кажа, што ты самая разумная.

— Ты мяне не так зразумеў. Я дурная, бо адразу не здагадалася, як нам знайсці найпрыгажэйшую дзяўчыну ў горадзе. А тата твой заўсёды кажа праўду.

— А як нам знайсці найпрыгажэйшую дзяўчыну ў горадзе?

— Нам трэба звярнуцца да Варажбіткі!

— Да Варажбіткі?

— Вядома. Хто-хто, а яна ўсё ведае.

Праз гадзіну яны ўжо сядзелі ў змрочным напаяўпустым пакойчыку, за сталом, на якім гарэла тоненькая свечка.

Старая Варажбітка са зморшчаным тварам, з носам, які, здавалася, вось-вось дакранецца да яе падбародка, сядзела ў вялікім цвёрдым крэсле і тасавала карты.

Перад ёй на сталы стаяў кубачак з кавай.

— Чорная ноч, наступі. Чорнае возера, пакажы твар, — шаптала Варажбітка.

Прамовіўшы гэтыя словы, яна кідала адну карту на стол, глядзела ў кубачак і зноў шаптала:

— Чорная ноч, наступі. Чорнае возера, пакажы твар.

— Якая ноч, якое возера?! — мармытала мамачка Тарэза. — Цяпер раніца.

— Не замінай, — злосна сказала Варажбітка, кінула чарговую карту, паглядзела ў кубачак і, мабыць, зноў у ім нічога не ўбачыла. — Чорная ноч, наступі. Чорнае возера, пакажы твар.

Мамачка Тарэза не стрывала.

— Мы седзімо тут ужо цэлую гадзіну. Мы самі зможам убачыць яе твар, скажы толькі імя і адрас гэтай дзяўчыны!

— Давай, гавары! — аж падскочыў на табурэтцы Фока. — Які яе адрас?
— Дзівак, — прамармытала старая, — я магу табе сказаць нешта такое, што крута паверне тваё жыццё. Яшчэ дзесяць залатых манет.
— Што? — усклікнула мамачка Тарэза.
— Яшчэ дзесяць залатых манет пакладзіце на стол — твар ніяк не хоча з'яўляцца.
— Дзесяць?! А ці не замнога табе будзе?!
— Мая варажба наогул не мае цаны, а ты, жанчына, трасешся над нейкімі дзесяццю дробнымі манетамі.
— Дзесяццю? Ды мы ўжо выклалі не менш пяцідзесяці! — закрычала мамачка Тарэза.
— Ну, хай — над пяцідзесяццю, — спакойна сказала старая. — Якая розніца?!
— Але яшчэ пяцьдзсят мы выклалі, калі ўвайшлі сюды, — нагадала мамачка Тарэза.
— Ага, выклалі, — пацвердзіў Фока.
— Ну і што? — паціснула плячыма Варажбітка, быццам не разумеючы, з-за чаго тут спрачацца.
— І яшчэ пяцьдзсят павінны будзем выкласці, калі ты назавеш імя гэтай дзяўчыны?!
— Зноў пяцьдзсят, — кіўнуў галавой Фока.
— Ну, павінны, — абьякава сказала Варажбітка. — Чым больш залатых манет вы дасце, тым больш я змагу вам расказаць.
— Дык нам трэба толькі... — пачала мамачка Тарэза, але варажбітка яе перабіла.
— Я ж вас папярэджала, што такімі дробязямі я не займаюся, — пакрыўджана сказала яна. — Імя хай адгадваюць тыя, што цэлымі днямі ходзяць па горадзе з працягнутай рукой. А зараз не замінаеце мне, пакуль зямныя і нябесныя духі не пакрыўдзіліся на мяне.
І яна зноў зашаптала:
— Чорная ноч, наступі. Чорнае возера, пакажы свой твар.
— За такія грошы, — прамармытаў Фока, — я б і сам навучыўся размаўляць з духамі і расказваў бы, што з кім некалі адбудзецца.
Але Варажбітка не чула яго. Яна ўважліва глядзела ў кубачак, вочы яе рабіліся ўсё большымі, а губы шапталі незразумелыя словы:
— Шардома зандоры... атома чарборы...
Апошняя з кінутых Варажбіткай на стол карт раптам пачала рухацца сама па сабе.
Рукі старой затрэсліся, і яна зашыпела:
— Грошы, кідайце грошы!
Мамачка Тарэза дастала з сумачкі некалькі манетак і кінула іх на стол, заварожана пазіраючы на карту, якая рухалася да краю стала.
Нечакана кава ў кубачку пачала святлець і ператварылася ў люстэрка.
— Чорнае возера, дзякуй табе, — шаптала старая. — Чорная ноч, дзякуй табе.
Раптам у кубачку, быццам на экране тэлевізара, з'явіўся твар Луізы. Дзяўчына сядзела на лаўцы каля свайго дома і чытала кнігу.
— Божа, якая яна харошанькая! — усклікнула мамачка Тарэза.
— Я хачу ажаніцца з ёй! — запляскаў у далоні Фока.
— Цішэй вы! — зашыпела Варажбітка. — Вы замінаеце слухаць.
— Што слухаць? — здзіўлена спытала мамачка Тарэза. — Хіба ты што-небудзь чуеш?
— Яе імя... — закаціўшы вочы, прашаптала старая, — яе імя Луіза. Яна жыве... яна жыве... на вуліцы Сонечнай.
Але нечакана твар Луізы знік, і замест яго з'явіўся твар Фокі.
— Глядзі, — здзіўлена ўсклікнула мамачка Тарэза, — глядзі, Фокачка, гэта ж ты!
Фока заззяў ад радасці:
— Гы-гы-гы!
І тут яго твар у кубачку знік. Замест Фокі паказалася нейкая пачвара.
— Мама! — спалохана адскочыў ад стала Фока. — Хто тэта?
— Хто гэта? — паўтарыла сынава пытанне мамачка Тарэза. Але Варажбітка маўчала.
Раптам кава ў кубачку закіпела і пачала вылівацца з яго. Кава была пунсовага колеру, нібыта кроў.
— Што гэта такое? — закрычала мамачка Тарэза. Фока са страху палез пад стол.
Адна Варажбітка нерухома сядзела ў крэсле і моўчкі глядзела, як разліваецца па сталае кава пунсовага колеру.
— Старая вядзьмарка! — не вытрымала мамачка Тарэза і сціснула кулак. — Што ўсё гэта значыць?
Але Варажбітка адказала толькі тады, калі ў кубачку не засталася ні кроплі вадкасці.

— Забудзься на Луізу, — змрочна сказала яна Фоку, які спалохана высунуў галаву з-пад стала.
— Што ты плявузгаеш, старая вядзьмарка?! — ускіпела мамачка Тарэза. — Мой сын возьме яе ў жонкі!
— Забудзься на Луізу, — паўтарыла Варажбітка. — Яна не для цябе.
— Замаўчы! — не суніралася мамачка Тарэза. — Якраз такі яна толькі для яго.

Фока разгублена лыпаў вачыма і не ведаў, што казаць.

— Не спяшайся насустрач сваёй смерці, — паківала галавой Варажбітка.

— Што?! — громам пранёсся па пакоі голас мамачкі Тарэзы. — Старая вядзьмарка! Як ты магла такое ляпнуць?! Прайдзісветка! Фокачка, мы ідзём адсюль!

Раззлаваная мамачка Тарэза ўхапілася рукамі за край стала і з сілай перакуліла яго. Карты і грошы пасыпаліся на падлогу. Кубачак адскочыў да самай сцяны, але застаўся цэлы. Фока ўскочыў на ногі і першы кінуўся да дзвярэй. Мамачка Тарэза накіравалася следам.

— Пастойце, — крыкнула Варажбітка, — а як жа яшчэ пяцьдзсят залатых манет, якія вы павінны заплаціць пасля варажбы?!

— Пяцьдзсят залатых манет? — спынілася мамачка Тарэза, і злая усмешка прабегла па яе твары. — Дык ты ж ашуканка. Толькі вар'ят можа паверыць у твае казкі. Яшчэ дзякуй, што мы не забіраем у цябе тых грошы, якія далі раней.

— Ага, столькі грошай далі! — падтакнуў Фока.

— Можаце забраць назад свае грошы! — Варажбітка, нібы яе хто ўкусіў, ускочыла з крэсла і кінула калючы позірк на гасцей. — Менш смецця будзе ў доме.

— Ах так! — сціснула зубы мамачка Тарэза. — Фокачка, збяры грошы!

Фока паслухмяна кінуўся падымаць раскіданыя па падлозе залатыя манеты, але раптам твар яго збялеў.

— Мамачка! — закрычаў ён. — Глядзі, мамачка, што гэтая зладзейка з імі зрабіла!

У яго руках залатыя манеты ператварыліся ў бляшаныя. Мамачка Тарэза цяжка задыхала і доўга не магла прамовіць ні слова.

— Што ж, — нарэшце сказала яна, звяртаючыся да Варажбіткі, — калі грошы для цябе смецце, не варта табе іх дарэмна даваць. Фокачка, мы ідзём адгэтуль!

— Ідзіце, ідзіце, — прабурчала Варажбітка. — А я пагляджу, чым усё скончыцца. Я пагляджу. Даўненька я не бачыла такога. Ідзіце, ідзіце, а я пагляджу, ідзіце на сваю пагібель. Так вам і трэба!

І Варажбітка глуха зарагатала.

Раздзел чацвёрты

ФОКА І ЛУІЗА

Луіза сядзела на лаўцы і чытала кнігу. Казка так захапіла яе, што яна не заўважыла, як праяцела некалькі гадзін.

— Прывітанне, Луіза, — нечакана пачула яна над галавой жаночы голас.

Луіза адарвалася ад кнігі. Маленькая і вельмі тоўстая цётка глядзела на дзяўчынку з паблажлівай усмешкай. Побач з жанчынай стаяў такі ж невысокі і пухленькі хлопец і часта-часта лыпаў вачыма.

— Добры дзень, — сказала Луіза.

— Ну як? — мамачка Тарэза — а гэта, вядома ж, была яна — павярнулася да свайго сына. — Як табе нявеста?

— Гы-гы-гы, — здавалася, у Фокі адабрала мову. Нарэшце ён сказаў: — Тое, што трэба!

— І я так думаю, — пагадзілася з сынам мамачка Тарэза, агледзела Луізу з ног да галавы і зноў усміхнулася.

— Дзіцятка, я хачу сказаць, што табе вельмі пашанцавала.

— Чаму? — не магла нічога зразумець Луіза.

— Ты спадабалася майму сыну і мне таксама!

— Ну і што?

— Як — што? Ён хоча ажаницца з табой!

— Ажаницца?! — усклікнула Луіза. — Але... але я не хачу выходзіць замуж — ні за вашага сына, ні за чыйго іншага!

— Гэта яшчэ чаму? — здзівілася мамачка Тарэза. — Я, напрыклад, заўсёды хацела выйсці замуж! А пасля, паглядзі, які прыгажун у мяне сын!

Пры гэтых словах Фока пачырванеў і заўсміхаўся.

— Паглядзі, паглядзі на яго! — з захапленнем казалася мамачка Тарэза. — Такога хлопца ты не знойдзеш ва ўсім горадзе!

Луіза зірнула на Фоку і засмяялася, але, каб не пакрыўдзіць мамачку Тарэзу і яе сына, тут жа прыкрыла рот рукой.

— Але я яшчэ ніколі не думала аб замужжы... — стараючыся быць сур'ёзнай, сказала Луіза. — Я не ўяўляю сабе... і наогул...

— Дзіцятка мае, думаць цяпер за цябе будзе мой сын.

— Але мне толькі чатырнаццаць гадоў! — усклікнула Луіза.

— Чатырнаццаць? — мамачка Тарэза яшчэ раз здзіўлена агледзела дзяўчынку з ног да галавы. — Вось як? Што ж, значыць, нам трэба пагаварыць з тваімі бацькамі.

— У мяне няма бацькоў, — ціха сказала Луіза.

— А хто ёсць? — асцярожна спытала мамачка Тарэза.

— Брат.

— Цудоўна! — усклікнула мамачка Тарэза.

— Што — цудоўна? — не зразумела дзяўчынка.

— З братам тваім мы дамовімся. Пакуль табе не споўніцца васемнаццаць гадоў, ты пажывеш у нас. Пасля...

— Але я не хачу жыць у вас! — перабіла жанчыну Луіза.

— Дурненькая, ты сама не ведаеш, што ты гаворыш. Ты сама адмаўляешся ад свайго шчасця.

— Ага, ад шчасця, — паспешна заківаў галавой Фока. — Ты толькі слухай маю мамачку, і ўсё будзе добра.

— Ды не хачу я нікога слухаць! — крыкнула Луіза. Тарэза махнула рукой.

— Дзе твой брат?

— Не ведаю, — змахлявала дзяўчынка, — яго няма дома.

— Калі вернецца, перадай яму, што хутка ён будзе апрапаца ў лепшых мадэльераў горада і жыць, — мамачка Тарэза акінула позіракам домік Луізы, — жыць ён будзе ў прыгожым і багатым асабняку. Я ведаю, як трэба размаўляць з мужчынамі.

— Не сумнявайся, яна ўсё ведае, — заківаў галавой Фока, але Луіза толькі паморшчылася, зірнуўшы на яго.

Раздзел пяты

ВЫПРАБАВАННЕ ВОДАМАБІЛЯ

Луіза яшчэ не паспела апамятацца пасля нечаканага візіту мамачкі Тарэзы і яе сыночка, як у дом заляцеў шчаслівы, увесь перапэцканы аўтамабільным маслам Гардзей.

— Атрымалася! — закрычаў ён. — У мяне атрымалася! Уяўляеш?!

— Што атрымалася? — не зразумела Луіза.

— Я стварыў машыну, якой не патрэбен бензін! Я нарэшце стварыў яе!

— Гардзейка, ты малайчына! — радасна сказала Луіза. — Я верыла. Усе смяліся, а я верыла, што ў цябе атрымаецца.

— Мы зараз жа павінны выпрабаваць яе! Мы аб'едзем на ёй увесь горад!

— Пачакай, Гардзейка! Зірні на сябе: табе трэба пераапрапаца.

— Так-так, — сумеўся брат. — Сёння ў мяне свята, і я павінен апрапаца адпаведна.

Праз некалькі хвілін ён ужо стаяў перад сястрой памыты, прычасаны, у новых джынсах і кашулі. Твар яго зіхацеў, нібы люстэрка, якое злавіла сонечны "зайчык".

— Можна пачынаць! — урачыста прамовіў Гардзей, і яны накіраваліся ў гараж.

— Як ты лічыш, што гэта? — спытаў Гардзей у сястры і кінуў галавой у бок машыны.

— Як што — аўтамабіль.

— Не зусім. Правільней яго будзе называць водамабілем. Я так лічу. Я стварыў машыну, якая працуе не на бензіне, а на чыстай вадзе, уяўляеш?!

— Здрава!

Дзіва што, — задаволена ўсміхнуўся Гардзей. — Але не гэта галоўнае. Сядай у водамабіль, ты зараз яшчэ нешта незвычайнае ўбачыш.

Луіза асцярожна забралася ў машыну, Гардзей упэўнена палез за ёй.

— Вось, глядзі, — сказаў ён, паказваючы на невялікую скрынку, уманціраваную ў прыборную панэль. — Гэта камп'ютэр, які будзе замест мяне кіраваць водамабілем. Ён дакладна вызначае шчыльнасць руху на дарогах, рэгіструе пробкі, выбірае аптымальны шлях.

— Хіба гэта магчыма? — няўпэўнена спытала Луіза.

— Яшчэ як магчыма! — засмяяўся Гардзеі. — Паехалі.

Ён націснуў зялёную кнопку, размешчаную ў ніжнім правым кутку прыборнай панэлі, на якой адразу загарэлася некалькі рознакаляровых лямпачак, і машына сапраўды кранулася з месца, набіраючы хуткасць. Гардзеі сядзеў на мяккім сядзенні, закінуўшы рукі за галаву, і нават не спрабаваў кіраваць. Зрэшты, гэта было і немагчыма, паколькі руль у водамабілі адсутнічаў.

Імчацца па горадзе на машыне без руля — задавальненне, якое немагчыма пераказаць. Праўда, спачатку, як толькі дзіва-тэхніка даганяла які-небудзь "мерседэс" ці "жыгулі", Луіза сціскала кулачкі і пішчала ад страху, але хутка прывыкла і сама пачала "кіраваць" водамабілем.

— Зменшыць хуткасць! — уладарным голасам казал яна ў маленькі мікрафончык, замацаваны на камп'ютэры, калі іх машына занадта разганялася. І тая паслухмяна змяншала хуткасць.

— Абагнаць! — камандавала дзяўчынка, і водамабіль сапраўды даваў улева і абганяў чарговую машыну. Гардзеі моўчкі сядзеў побач і шчасліва ўсміхаўся.

Хутка яны апынуліся на другім канцы горада. Тут рух быў не такі ажыўлены, як у цэнтры, і водамабіль ішоў роўна, не змяншаючы хуткасць і не павялічваючы яе.

Мінула яшчэ некалькі хвілін, і Луіза з Гардзеем ужо мчаліся па звлістай лясной дарозе.

— Можа, будзем вяртацца? — час ад часу няўпэўнена пытаўся ў сястры Гардзеі, але па яго голасе няцяжка было здагадацца, што ехаць назад хлопцу самому зусім не хочацца.

— Зараз, — адказвала Луіза. — Вунь за той павароткай развернемся.

Але як толькі яны даязджалі да павароткі, дзяўчынка прасіла:

— Давай даедзем вунь да таго дрэва і будзем разварочвацца.

Раптам матор пачаў барахліць і нечакана наогул заглох. Гардзеі, засмучаны, выйшаў з машыны. Луіза паспешалася за ім.

— Што-небудзь сур'ёзнае? — спытала яна. — Мы зможам даехаць дадому?

— Не ведаю, — паціснуў плячыма Гардзеі. — Трэба паглядзець. Вось толькі ў мяне з сабой няма ніякіх інструментаў.

Тым часам на зямлю апусціўся вячэрні змрок, і корпацца ў машыне было ўсё цяжэй.

Гардзеі зрабіўся зусім змрочны. Луіза трымалася наводдаль, каб не замінаць брату.

Здалёк пачуўся шум матораў. У іх бок імчалася некалькі матацыклаў.

— Ура! — крыкнула Луіза. — Зараз нам дапамогуць!

Гардзеі выцер рукі бруднай прамасленай анучкай і пачаў махаць ёй, просячы матацыклістаў спыніцца. Іх было пяцёра. Яны сапраўды спыніліся. Знялі шлемы. І чамусьці ад разу не спадабаліся Луізе. Выгляд у іх быў высакамерны, а ў паходцы — тая цвёрдасць і ўпэўненасць, якая многіх прымушала паспешна саступіць ім дарогу, далей ад ліха.

— У нас вось... вода... водамабіль сапсаваўся, — крыху вінавата прамовіў Гардзеі.

— Хто-хто сапсаваўся? — перапытаў адзін з матацыклістаў. Як і астатнім чатыром, на выгляд яму было не больш за дваццаць гадоў.

— Водамабіль, — ціха паўтарыў Гардзеі.

— Вода... — хлопец не дагаварыў і зарагатаў. — А ён што ў цябе, толькі па вадзе ездзіць? Ці, можа, па лужынах?

Матацыклісты падтрымалі таварыша дружным смехам. А той адштурхнуў Гардзея і накіраваўся да машыны. Ад нечаканасці Гардзеі згубіў раўнавагу і ўпаў. Зноў пачуўся рогат.

— Што вы робіце? Як вам не сорамна?! — закрычала Луіза.

— О, якая прыгажуня! — усклікнуў адзін з хлопцаў. — Паехалі з намі!

— Прэч адгэтуль! — ледзь не плакала дзяўчынка.

— Вы толькі зірніце на гэты іх водамабіль, — насмешліва сказаў матацыкліст, які штурхануў Гардзея.

— Дык у ім жа нават руля няма. Яны, мабыць, усю дарогу пхалі гэтую развалюху!

— А цяпер стаміліся і захацелі, каб мы ім дапамаглі, — дадаў другі матацыкліст.

— Вось зараз мы ім і дапаможам, — сказаў са здэкам трэці. — Ану, давайце перакулім гэтую старызну, каб не замінала на дарозе.

І хлопцы дружна ўзяліся за справу.

Упяцёх яны лёгка перакулілі водамабіль. Машына спачатку цяжка павярнулася на бок, а затым легла дагары коламі.

— Вось так яна глядзіцца значна лепей, — задаволена казалі хлопцы.

Збоку яны былі як браты-блізняты — амаль аднолькавага росту, апранутыя ў аднолькавага колеру курткі і штаны. Ды і твары іх у вячэрнім змроку таксама выглядалі аднолькава — злыя і самазадаваленыя.

— Як вы можаце! Вы не маеце права! — ускочыў Гардзеі і кінуўся на хлопцаў.

Але адзін з іх моцна пхнуў яго. У Гардзея зляцелі акулеры.

— Акулеры! Мае акулеры! — крыкнуў Гардзеі. Пад нагой матацыкліста трэснула шкло.

— Ну, я вам зараз пакажу!

Гардзеі усхапіўся і пачаў чапляцца рукамі за вопратку то аднаго, то другога хлопца, спрабуючы адагнаць іх ад перакуленага водамабіля.

— Ідзіце адгэтуль! — крычаў ён з такой злосцю і нянавісцю, як, напэўна, яшчэ не крычаў ніколі ў жыцці. — Ідзіце адгэтуль, кажу!

Але яго словы выклікалі адно смех. Гардзея ніхто не баяўся. Яго знешні выгляд быў не з тых, калі не шкодзіць спачатку добра падумаць, перш чым нагрубіяніць альбо сказаць пра яго нешта насмешлівае.

Хлопцы рагаталі і штурхалі Гардзея адзін аднаму, быццам гулялі з мячыкам.

— Адпусціце яго! — упрошвала іх Луіза, але тыя, здавалася, нават не чулі яе.

Невядома, як бы ўсё гэта скончылася, калі б Гардзеі не злаўчыўся і не стукнуў кулаком аднаму з хлопцаў у падбародак. Той ад нечаканасці ўзмахнуў рукамі, быццам збіраўся ўзяцець у паветра, і ўпаў. Аднак ён тут жа ўскочыў на ногі, выхапіў з кішэні курткі сцізорык, рассёк ім паветра і прашыпеў:

— Ну, цяпер трымайся.

— Гардзеі, уцякайма, яны заб'юць цябе! — спалохана закрычала Луіза.

Яна падбегла да разгубленага брата, схавала яго за руку і пацягнула за сабой.

— Хапайце іх, хапайце! — закрычаў нехта, і гэтыя словы дапамаглі Гардзею апамятацца.

Брат з сястрой пусціліся наўцёкі. Луіза трымала Гардзея за руку, а ён усё задыхана мармытаў:

— Мае акулеры. Я кепска бачу. Яны пабілі мае акулеры!

— Хутчэй, хутчэй, Гардзеіка! — крычала Луіза. — Яны наганяюць нас!

Але куды бегчы? Вакол быў густы цёмны лес. Праўда, крыху наперадзе, амаль каля самай дарогі, пачыналася высокая цагляная агароджа. Няўжо нехта можа жыць у гэтай глухамані?

Аднак іншага выйсця, апроч як паспрабаваць трапіць за гэтую агароджу, у Луізы і Гардзея не было.

— Давай, Гардзеіка, давай, — прасіла Луіза, — тут недзе павінны быць вароты.

— Я кепска бачу, — раз-пораз паўтараў брат. — Без акулераў я кепска бачу.

— Хутчэй, Гардзеі! Не можа быць, каб тут не было варотаў! Здавалася, яны цэлую вечнасць бягуць узбоч бясконцай цаглянай агароджы.

Луіза баялася азірнуцца: раптам яна ўбачыць занесеную над сабой руку з нажом?! Тады ім ужо не ўратавацца.

А за спінай усё бліжэй чуліся пагрозлівыя крыкі і свіст. Усё мацней ад страху стукала ў грудзях сэрца.

— Трымай іх! — чуліся задыханыя галасы.

— Не дай ім уцячы!

— Ды нікуды яны ад нас не падзенуцца!

— Хапай жа, хапай яго!

Але вось нарэшце паказаліся выратавальныя вароты. Луіза і Гардзеі налеглі на іх з усіх сіл — дубовыя вароты, пакрытыя мохам і нейкай агіднай сліззю, не адчыніліся.

— Гэта канец, — прашаптала Луіза і бездапаможна апусціла рукі.

— Гэй! — закрычаў Гардзеі. — Там ёсць хто-небудзь? Дапамажыце!

Але за варотамі нічога не было чутна. Злавесная цемра разлівалася ў паветры, змрочна глядзелі на тое, што адбывалася вакол, дрэвы.

— Дапамажыце! — ужо безнадзейна закрычаў Гардзеі.

Раптам вароты самі па сабе пачалі адчыняцца. Іншым разам Луіза і Гардзеі вельмі б здзівіліся гэтаму, аднак цяпер іх думкі былі занятыя толькі адным — як бы ўратавацца.

Луіза з братам кінуліся па сцяжынцы, якая вяла ў глыб саду, і вароты тут жа зачыніліся перад самым носам праследавальнікаў.

— Д'яблавы дзеці, як яны здолелі адчыніць іх?!

— Паглядзі лепш, там павінна быць клямка.

— Ды няма тут ніякай клямкі.

— Ну і ну!

— А, ведаеце, чыя гэта сядзіба?

— Ну?

— Нейкага багатага дзівака, якога некалькі гадоў ужо ніхто не бачыў.

— Ён што, з'ехаў адсюль?

— Не ведаю. Але кажуць, што гэта праклятае месца, і ўсе яго стараюцца абыходзіць.

— Ага, наслухаўся бабуліных казак.
Праследавальнікі яшчэ некалькі хвілін пакруціліся каля варотаў і неахвотна пайшлі назад.
— Мы ўратаваліся, — радасна сказала Луіза.
— Мая машына, — уздыхнуў Гардзей. — Яны, відаць, зусім разаб'юць яе альбо падпаляць.
— Ты зьбярэш другую, лепшую, — абняла яго за плечы сястра. — І яна, магчыма, будзе працаваць на энергіі сонца. У цябе ж залатыя рукі!

Раздзел шосты

ДОМ, ДЗЕ АДБЫВАЮЦА ЦУДЫ

Чым бліжэй падыходзілі Луіза і Гардзей да вялікага двухпавярховага дома-асабняка, тым больш трывожна рабілася ў іх на душы. Здавалася, праз цёмныя вокны на іх глядзяць тысячы нябачных вачэй. Але разам з тым цікаўнасць настойліва падштурхоўвала іх наперад.

Луіза першая паднялася па прыступках ганка. Гардзей, праўдзе. Значыць, падумала Луіза, будзільнік нехта заводзіць, а гэта ў сваю чаргу азначае, што тут нехта жыве. Бо навошта заводзіць будзільнік, калі ты не жывеш у гэтым доме?

Луіза і Гардзей пачалі ўважліва разглядаць пакой. На сцяне вісела некалькі карцін. Невялікі столік, накрыты квяцістым настольнікам, які звісаў амаль да самай падлогі, некалькі крэслаў, вялізны, амаль на ўвесь пакой, мяккі дыван на падлозе — вось, бадай, і ўсё, што разгледзелі Луіза і Гардзей. Мэбля была зроблена пад даўніну, і гэта надавала пакою, асабліва ў паўцёмры, урачысты і велічны выгляд.

Адзінае акно было шчыльна завешана чорнай шторай. У сцяне, супрацьлеглай ад увахода, знаходзіліся яшчэ адны дзверы, крыху прачыненыя.

— Не дыхай мне ў самае вуха! — раптам пачуўся нечы шэпт.

На яго тут жа зашыкаў нехта другі:

— Цішэй ты!

— А ты адварніся! — не мог супакоіцца той, каму дыхалі ў вуха.

— Ты чула? — спытаў Гардзей.

— Што? — Луіза зрабіла выгляд, быццам нічога не зразумела, хоць, па праўдзе кажучы, яна ўсё цудоўна чула.

— Нехта толькі што шаптаўся.

— А табе не здалося?

— Ды не.

— У любым выпадку, калі заходзіш у чужы дом, трэба вітацца, — сказала Луіза і гучна прамовіла: — Добры вечар!

— Вечар добры! — адказаў нехта нябачны.

— Ды ты што, звар'яцеў?! — зашыпеў на яго другі голас.

— Прабачце, што мы зайшлі сюды без запрашэння, але за намі гналіся... нейкія хлопцы, — як мага мякчэй прамовіла Луіза.

— Яны перакулілі мой водамабіль, — дадаў Гардзей, азіраючыся па баках.

— Гэта такая машына, якая працуе не на бензіне, а на вадзе, — растлумачыла Луіза.

— Ну і ну! — прашаптаў нехта нябачны.

Гардзей уважліва прыслухоўваўся да ўсіх гукаў у пакоі, і яму падалося, што апошнія словы пачуліся з-пад стала. Ён паволі, нібы баючыся, пачаў набліжацца да яго.

— Ну вось, я так і думаў, што гэтым усё скончыцца, — зноў пачуўся нечы шэпт.

Цяпер Гардзей ужо не сумняваўся, што размаўляюць пад сталом. Як толькі ён падышоў бліжэй, з-пад стала тут жа вылез чорны даўганосы Даберман і незадаволена сказаў:

— Прашу не палохацца. Перад вамі ўсяго толькі сабакі, якія ўмеюць размаўляць.

— Добры вечар, — віляючы рудым хвостом, з-пад стала вылез Сенбернар. — Прабачце, што мы адразу сустрэлі вас не вельмі гасцінна... пад сталом.

— О, мы зараз паспрабуем усё выправіць, — пачуўся нечы голас за спінамі Луізы і Гардзея.

Брат з сястрой азірнуліся і здзівіліся яшчэ больш. Аказалася, што цяпер з імі размаўляе Сямская Кошка. Побач з ёй стаяла Маленькае Сямскае Кацяня і з цікавасцю разглядала нечаканых гасцей.

— Што, і ты... і вы таксама ўмеце гаварыць чалавечым голасам? — разгублена спытаў Гардзей.

— Як бачыце, — сказала Сямская Кошка.

— І нават вельмі добра ўмеем гаварыць, — пахвалілася Маленькае Сямскае Кацяня.

— Калі ласка, сядайце, — Сямская Кошка кінула на крэслы. — Вы, можа, галодныя? Хочаце чаю?

Але не паспелі Луіза з Гардзеем адказаць, як Маленькае Сіямскае Кацяня закрычала:

— Я, я сама прынясу ім кубачкі! І яно выскачыла за дзверы.

— Сенбернар, — лагодна папрасіла Сіямская Кошка, — прынясі, калі ласка, чайнік і цукар.

— Ну вось, — прабубніў Сенбернар, — знайшлі афіцыянта. Тым не менш, ён паслухмяна накіраваўся следам за Маленькім Сіямскім Кацянём.

Праз некалькі хвілін Луіза і Гардзей адкінуліся на мяккіх крэслах і частаваліся смачным гарачым чаем.

— Каб мне хто-небудзь раскажаў, што такое можа сапраўды здарыцца, я б з яго толькі пасмяяўся, — пакруціў галавой Гардзей.

Луіза кінула на брата позірк, які гаварыў: ну вось, а ты не хацеў ісці сюды, бачыш, у якую незвычайную гісторыю мы трапілі!

Але Гардзей ніяк не адрэагаваў на гэты позірк. Ён зрабіў некалькі глыткоў чаю, прыжмуранымі вачыма паглядзеў па баках і спытаў, не ведаючы, да каго звярнуцца:

— А што, у гэтым доме няма святла? Тут так цёмна.

— Ну, як вам сказаць, — сумелася Сіямская Кошка. — Некалі, вядома, тут была электрычнасць. Але цяпер — толькі свечкі.

— А ў ім хто-небудзь жыве? — спытала Луіза, але адразу ж спахапілася і дадала: — Апроч вас, вядома, я мела на ўвазе.

— Так, — адказала Сіямская Кошка, — тут ёсць гаспадар.

— І мы зможам яго пабачыць?

— Ну... у прынцыпе... калі атрымаецца... — Сіямская Кошка не ведала, што сказаць. — Вам наліць яшчэ чаю?

— Не, дзякуй, — пакруціла галавой Луіза. — Дзякуй, чай быў вельмі смачны.

— Так, гэта незвычайны напой. Я ўпэўнена, вам ніколі раней не даводзілася піць такога. — Сіямская Кошка не стрымалася, каб не пахваліцца. — Ён настоены на рэдкіх зёлках і вельмі карысны. Напрыклад, цудоўна здымае стому, галаўны боль.

Тым часам Гардзей дапіў свой чай, падняўся з крэсла і прайшоўся па пакоі. Без акулераў ды яшчэ ў паўзмроку ён вельмі кепска бачыў і, каб разгледзець які-небудзь прадмет, набліжаўся да яго ўсутыч. Дайшоўшы да дзвярэй, Гардзей не стрываў і зазірнуў у суседні пакой. Там таксама было цёмна. На сценах гарэла некалькі свечак, але іх святла было недастаткова, каб тут чым-небудзь займацца.

Гардзей наблізіўся да вялікага стала, які стаяў пасярод пакоя, і ўзяў з яго фотаздымак юнака. Гардзей хацеў паднесці яго бліжэй да свечкі, каб лепей разгледзець, але наткнуўся на крэсла, фотаздымак выслізнуў з рук і паляцеў на падлогу. Шкло, за якім знаходзіўся здымак, разбілася на дробныя аскепкі.

Гардзей схіліўся, каб сабраць іх, і раптам здрыгануўся. У пакоі пачуўся страшны, нечалавечы стогн, і ў той жа момант над Гардзеем нависла чорная вялізная пачвара. У цемры яе было цяжка разгледзець, але Гардзею ад гэтага зрабілася яшчэ страшней — здавалася, чорная тара вось-вось абрынецца на яго.

Пачвара схавала Гардзея калматай лапай за горла і зараўла:

— Ты разбіў мой фотаздымак! Як ты трапіў сюды? Што табе трэба ад Ваўкалака? Цябе падаслала Вядзьмарка, так? Не маўчы, адказвай!

Гардзей, хоць нічога не разумее і ледзьве дыхае са страху, быў зусім не супраць адказаць на якія заўгодна пытанні, але Ваўкалак так моцна сціскаў яго горла, што ён не мог вымавіць ніводнага слова.

Луіза пачула ў суседнім пакоі страшны голас Ваўкалака і кінулася туды. Даберман, Сенбернар, Сіямская Кошка і Маленькае Сіямскае Кацяня падаліся следам.

Апынуўшыся ў пакоі, Луіза разгублена застыла на месцы, не разумеючы, што тут адбываецца. Нехта вялізны, чорны схіліўся над яе братам.

Затое адразу ўсё зразумелі астатнія.

— Калі ласка, адпусці яго! — таропка прамовіў Сенбернар. — Так атрымалася... на гэтых дваіх напалі ў нашым лесе.

— Хто ім адчыніў вароты? — незадаволена зароў Ваўкалак.

— Мы не адчынілі! — пакруціў галавой Сенбернар.

— Мы нават не выходзілі з дому, — дадаў Даберман.

— Яны самі адчыніліся, — няўпэўнена прамовіла Сіямская Кошка.

— Мы з мамай былі на кухні, — спалохана прапішчала Маленькае Сіямскае Кацяня.

— Хто вы? Што вы тут робіце? — грозна звярнуўся Ваўкалак да Луізы.

— Прабачце, мы тут зусім выпадкова... Мы не хацелі... Калі ласка, адпусціце майго брата! — пачала маліць Луіза. — Ён ні ў чым не вінаваты.

— Ён разбіў мой любімы фотаздымак, — зароў Ваўкалак. — Я павінен пакараць яго за гэта. Ён

назаўсёды застанеца тут. — Ваўкалак зірнуў на Гардзея і, зрабіўшы паўзу, дадаў: — Калі з яго мне будзе якая-небудзь карысьць. Калі не — я кіну яго ў склеп, няхай памірае з голаду.

— Ну як жа... — Луіза ледзьве не плакала. — Гэта ж я ва ўсім вінавата. Гэта я ўгаварыла яго зайсці ў гэты дом, а ён не хацеў. Вазьміце лепей мяне замест яго.

— Цябе? Ты згодна заняць яго месца? — ад здзіўлення Ваўкалак нават расціснуў калматыя пальцы сваёй учэпістай лапы, чым зрабіў вялікую ласку Гардзею, які праз некалькі імгненняў зусім бы задыхнуўся.

— Не, Луіза, не! — адразу закрычаў Гардзею ахрыплым голасам. — Ты сама не разумееш, што ты гаворыш! Я не дазволю табе!

— Калі я пагаджуся, вы адпусціце яго? — спытала Луіза ў Ваўкалака, быццам не чуючы брата.

— Адпушчу, — адказаў Ваўкалак.

— Я згодна.

— Але я хачу папярэдзіць цябе, што ты застанешся тут назаўсёды, — змрочна сказаў Ваўкалак.

— Не, Луіза, я не дазволю! — у адчай крычаў Гардзею.

— Я згодна, — паўтарыла Луіза. — Але... Я амаль не бачу вас. Хто вы?

Зноў пачуўся страшны, нечалавечы стогн, і Ваўкалак паволі падышоў бліжэй да свечак на сцяне.

Луіза ўскрыкнула. Пад чалавечай вопраткай гаспадара дома было звярынае цела, пакрытае густой чорнай поўсцю. На знявечаным твары яго расла такая ж чорная поўсьць, з якой выглядалі толькі хіжыя вочы ды вялікія воўчыя нос і пашча.

Зірнаўшы на твар Ваўкалака, Луіза са страху закланіла вочы рукамі.

Ваўкалак зноў застагнаў, і ў гэтым стогне чуліся боль і адчай.

— Я не дазволю вам здэкавацца з нас! — закрычаў Гардзею. — Зараз жа выпусціце нас адсюль!

Ад гэтых слоў Ваўкалак зусім раз'юшыўся.

— Выкіньце яго з майго дома! — зароў ён страшным голасам.

Даберман і Сенбернар тут жа накінуліся на Гардзея і пацягнулі яго да дзвярэй. Не паспеў ён апамятацца, як апынуўся за варотамі, якія тут жа з грукатам зачыніліся за ім. Лежачы на дарозе, Гардзею доўга яшчэ спрабаваў сцяміць, што рабіць далей.

Раздзел сёмы

ПАКОЙ ДЛЯ ПАЛАНЯНКІ

— Ты яго хоць не пакусаў? — спытаў Даберман Сенбернара, калі яны вярталіся ў дом.

— Я ж табе не якая-небудзь галодная псіна, — пакрыўдзіўся Сенбернар.

— Здаецца, яны неблагія людзі, — уздыхнуў Даберман, прапускаючы міма вушэй апошнія словы сябра. — Мне іх шкада. Невядома, чым уся гэтая гісторыя скончыцца.

— Хто яго ведае. Але ў нас з'явілася надзея.

— Якая надзея? — не зразумеў Даберман.

— Магчыма, гэта тая дзяўчына, якая ведае чароўныя словы, і яна здыме з нас закліцце.

— О, каб жа! — соладка ўздыхнуў Даберман.

— Ва ўсялякім разе, трэба заўсёды спадзявацца на лепшае, — сказаў Сенбернар.

Так яны дайшлі да пакоя, у якім знаходзіліся Луіза і Ваўкалак. Дзяўчынка адварнула ад Ваўкалака і стаяла з нізка апушчанай галавой.

— Вы нават не дазволілі мне развітацца з братам, — з крыўдай і болям у голасе сказала яна.

— Не думаю, што табе ад гэтага стала б лягчэй, — спакойна адказаў Ваўкалак. — Пойдзем, я правяду цябе ў твой пакой.

— У мой пакой? — здзівілася Луіза.

— Калі, вядома, ты не хочаш заначаваць дзе-небудзь тут — на падлозе ці ў крэсле.

Не азіраючыся, Ваўкалак стаў паволі падымацца па шырокай лесвіцы на другі паверх. Луіза некалькі імгненняў стаяла на месцы і пазірала ўслед страшыдлу, затым уздыхнула і падалася следам за ім.

На другім паверсе на сценах таксама гарэлі свечкі, але тут іх было мала, і ўсё патанала ў паўзмроку.

Луіза зайшла ў пакой, у якім ёй, магчыма, было суджана правесці ўсё астатняе жыццё. У параўнанні з іншымі пакоямі гэты падаўся дзяўчынцы больш утульным. Тут было болей святла і мэблі. У кутку стаяў ложкак. Побач з ім — невысокі столік, мяккае вялікае крэсла. І самае галоўнае — доўгія, на ўсю сцяну, паліцы з кнігамі. Каля крэсла валялася некалькі дзіцячых цацак: плюшавае мядзведзяня, гумавае малпачка і пластмасавы верталёцік. Здавалася, Луізу тут даўно чакалі і гэты пакой спецыяльна падрыхтавалі да яе прыходу.

— Калі табе што-небудзь спатрэбіцца, Сіямская Кошка будзе ў суседнім пакоі, — буркнуў Ваўкалак.
— Адною па доме табе хадзіць забаронена.

— Чаму? — вырвалася ў Луізы. Дзяўчынка ніяк не магла звыкнуцца, што яна тут не гасця, а паланянка.

Замест адказу Ваўкалак даволі моцна грукнуў дзвярыма, пасля чаго ў пакоі стала незвычайна ціха.

"Ну і няхай! — падумала Луіза, як толькі засталася адна. — Я наогул баялася, што мяне зачыняць у якім-небудзь склепе".

Яна распранулася і нырнула ў ложка, але не прамінула перад гэтым прабегчы вачыма па кніжных паліцах. "Цікава, — падумала дзяўчынка, — хіба можа чалавек... ну, хай сабе Ваўкалак, ці можа ён быць жорсткім, калі любіць чытаць казкі? А ўвогуле, ці ўмеюць ваўкалакі чытаць? Напэўна, умеюць, інакш навошта трымаць у доме столькі кніжак?"

Яна і не заўважыла, як сон ціхенька падкраўся да яе і асцярожна заплюшчыў ёй вочы.

Раздзел восьмы

ЯК ВАЎКАЛАК ХАЦЕЎ БЫЦЬ ВЕТЛІВЫМ

Ваўкалак нервова хадзіў па сваёй спальні, заклаўшы лапы за спіну. Даберман і Сенбернар сядзелі ў крэслах, а іх вочы нястомна сачылі за Ваўкалакам.

Нарэшце гаспадар дома спыніўся, цяжка ўздыхнуў і сказаў толькі адно слова:

— Глупства!

Затым ён зноў пачаў нервова хадзіць па спальні.

— Але чаму глупства? — не вытрымаў Сенбернар.

— Ды адкуль яна можа ведаць твая чараўныя словы?! — схопіўся лапамі за галаву Ваўкалак. — Хіба па ёй не відаць, што гэта ніякая не чараўніца?!

— Ну, — глыбакадумна заўважыў Даберман, — тая вясковая жанчына, якая некалькі гадоў таму з'явілася тут і ператварыла нас у чорт ведае што, таксама была не надта падобная на чараўніцу.

— А потым, давайце ўгадаем, як гэтая дзяўчынка са сваім братам трапілі сюды, — дадаў Сенбернар.

— Як? — паціснуў плячыма Ваўкалак.

— Праз вароты. Праз вароты, якія ім ніхто не адчыняў. І якія звонку немагчыма было адчыніць.

На некалькі хвілін у пакоі настала цішыня. Нарэшце Ваўкалак прамовіў:

— Я згодны. Няхай сабе будзе так, як хочаце вы. Няхай сабе яна ў гэтым доме адчувае сябе не паланянкай, а гасцяй. Але вам не ўдасца прымусіць мяне патураць усім яе прыхамацям і бегаць за ёй, як які-небудзь бяздомны сабака за першым стрэчным.

— Ад цябе патрабуецца ўсяго толькі быць як мага больш ветлівым з ёй, — сказаў Сенбернар.

— Па праўдзе кажучы, з часам у тваіх паводзінах становіцца ўсё больш воўчага, — дадаў Даберман.
— З табой бывае нават немагчыма нармальна пагаварыць.

— Што?! — зароў Ваўкалак. — Ды хто вы такія, каб навучаць мяне, як мне сябе з кім паводзіць?!

Ён схопіў са стала падсвечнік і запусціў ім у сваіх сяброў. Свечка патухла. Спальня Ваўкалака напоўнілася цемрай і крыкамі Сенбернара і Дабермана.

— Здаецца, ён мяне пакалечыў, — енчыў Сенбернар.

— Відаць, яму проста падабаецца быць Ваўкалакам, — бубніў Даберман. — Ён, напэўна, лічыць, што насіць на сабе воўчую поўсць — гэта вельмі арыгінальна і прэстыжна, і гэта менавіта тое, што падабаецца дзяўчатам.

— Хопіць! — крыкнуў Ваўкалак. — Падайце мне падсвечнік.

Ён запаліў свечку і цяжка апусціўся на свой ложка.

— Хіба можа такая пачвара быць ветлівай?! — горка прамовіў Ваўкалак. — Я не ведаю, што мне рабіць.

— Ну, для пачатку табе трэба ўспомніць хаця б некалькі ветлівых слоў, — нясмела сказаў Сенбернар.

— Якіх слоў? — буркнуў Ваўкалак.

— Ну, напрыклад, "калі ласка", "дзякуй". І, галоўнае, старайся трымаць сябе ў руках.

— А што, я кепска трымаю сябе ў руках?

— Як табе сказаць... — дыпламатычна пачаў Сенбернар. — Для Ваўкалака ты, відаць, трымаешся цудоўна. Але як... кавалер... Ну, уяві сабе, што я — гэта ты, а Даберман — гэта Луіза.

Сенбернар накіраваўся да Дабермана і з усёй ветлівасцю, на якую толькі быў здатны, сказаў:

— Мілая Луіза, ці не зробіш ты нам ласку і ці не паснедаеш разам з намі?

Даберман расплыўся ва ўсмешцы.

— Чаго ты скалішся, боўдзіла лапавухае? — ускіпеў Сенбернар. — Ты адказвай, калі ў цябе пытаюцца.

— Я з радасцю з вамі паснедаю, — пакланіўся Даберман.

— О, на табе сёння такая прыгожая аксамітная сукенка. Яна табе так пасуе, — працягваў Сенбернар.
— Дзе ты яе купіла?

— Мне падарыў яе адзін французскі дыпламат, — заўсміхаўся Даберман.

— Дурань, — уздыхнуў Сенбернар і звярнуўся да Ваўкалака: — Карацей, усё павінна выглядаць прыкладна так. Ты павінен расцякацца перад ёй, як марожанае ў саракаградусную спякоту. Гавары, гавары і гавары з ёю. Чым больш яна будзе размаўляць, тым большая верагоднасць, што яна нарэшце скажа чароўныя словы.

— Добра, — паціснуў плячыма Ваўкалак, — я паспрабую. Хоць...

— Ну, што яшчэ? — нахмурыўся Сенбернар.

— Я не самая лепшая кампанія для такой дзяўчынкі. І варта мне толькі будзе ўсміхнуцца, вось так...
— Ваўкалак выскаліўся, паказваючы свае страшныя іклы. Сенбернар, які стаяў побач, ад нечаканасці адскочыў убок, — як ёй захочацца не размаўляць са мной, а ўцякаць ад мяне куды вочы глядзяць, — закончыў Ваўкалак.

Сенбернар пачухаў галаву і прамовіў:

— Вядома, ёй давядзецца прывыкнуць да цябе... Мы таксама не адразу... Але, у рэшце рэшт, ты сам сказаў ёй, што яна застанеца тут назаўсёды.

— Я не магу чакаць доўга! — зароў Ваўкалак. — Яшчэ некалькі месяцаў, і ўжо ніякія чароўныя словы не дапамогуць нам зноў стаць людзьмі.

— Слухайце, — умяшаўся ў размову Даберман, — так мы будзем спрачацца бясконца. Я пайшоў клікаць дзяўчынку снедаць, а там будзе відаць, што нам рабіць далей.

Ваўкалак нічога не адказаў на гэта, адно цяжка ўздыхнуў.

Праз паўгадзіны ўсе сабраліся на кухні. Тут, як і ва ўсім доме, гарэлі свечкі. Іх было шмат, і зыркае святло даставала ва ўсе закуткі. Сіямская Кошка завіхалася каля газавай пліты, разлівала па талерках гарохавы суп. Папугай Лоры наразаў хлеб.

— Добрай раніцы! — сказала Луіза, выбіраючы позірмак месца, куды б ёй сесці.

Яна ўбачыла папугая, які наразае хлеб, з усмешкай кінула яму галавой, і паўтарыла:

— Добрай раніцы!

Сенбернар нахіліўся да самага вуха Ваўкалака і прашаптаў:

— Скажы ёй "добрай раніцы"!

Ваўкалак у нерашучасці пачаў круціцца ў крэсле, быццам сеў на нешта гарачае.

— Ну, давай жа, хутчэй! — падганяў яго Сенбернар. — А пасля скажы: "Як табе спалася, дзяўчынка?"

— Як вам спалася? — раптам спытала Луіза і абвяла ўсіх вясёлым позірмам.

Ваўкалак, які ўжо сабраўся з духам і раскрыў рот, каб задаць ёй тое ж самае пытанне, ад нечаканасці аж здрыгануўся і закашляўся.

— Вы не прастудзіліся часам? — спагадліва спытала Луіза.

— Так... хоць не... хоць... добрай раніцы... як табе спалася, дзяўчынка? — як заведзены, замармытаў Ваўкалак.

— О, мне сніўся цудоўны сон, — летуценна прамовіла Луіза. — Быццам прыгожая фея, уся ў белым і зіхоткім адзенні, паслала мяне ў далёкую краіну, каб я расчаравала там аднаго юнага каралевіча, якога злая Вядзьмарка ператварыла ў мядзведзя.

Пачуўшы гэта, Папугай Лоры ўпусціў нож, а Сіямская Кошка ледзьве не звалілася з услончыка, пры гэтым чарпак з гарохавым супам пацэліў міма талеркі. Даберман раптам закашляўся, а Сенбернар падскочыў, быццам яго выпяла токам. Ваўкалак вырачыў вочы і разавіў рот. "Ура!" — зразумеўшы словы дзяўчынкі па-свойму, запляскала ў ладкі Маленькае Сіямскае Кацяня, пасля чаго ўсе ўтаропіліся ў Луізу.

Луіза стаяла з заплюшчанымі вачыма, быццам у гэтае імгненне зноў апынулася недзе там, у сваім начным сне. Нарэшце яна расплюшчыла вочы, уздыхнула і сказала:

— Шкада, што гэта быў усяго толькі сон. Я так люблю розныя прыгоды.

— Толькі сон? — расчаравана перапытаў Сенбернар.

— Толькі сон? — як рэха, паўтарыў Даберман.

— Значыць, табе гэта ўсё прыснілася, — ціха прамовіла Маленькае Сіямскае Кацяня, — і ты не зможаш...

— Хопіць! — раптам крыкнуў Ваўкалак і з усяе моцы стукнуў кулаком па сталае. — Больш ні слова! Есці! Я хачу есці!

Раздзел дзевяты

НЯЎДАЛЫ ВІЗІТ

— Яна знікла! Яна збегла ад нас! — мамачка Тарэза нервова хадзіла з кутка ў куток. — Я ўчора паўдня прасядзела каля яе дома, але там так ніхто і не з'явіўся!

— Можа, вы яе чым пакрыўдзілі ці напалохалі? — нясмела сказаў Капітон — бацька Фокі.

Сам Фока сядзеў на канапе і, пакручваючы пальцам у носе, глядзеў па тэлевізары мультфільм.

Мамачка Тарэза бліснула на мужа злымі вачыма, і гнеў, які доўга блукаў па закутках яе душы, нарэшце вырваўся на волю.

— А ты, стары пень, што ты зрабіў для шчасця свайго адзінага сына?!

— А што я... — прамармытаў Капітон.

— А тое, — не дала яму дагаварыць мамачка Тарэза. — Ты ўжо даўно павінен быў абабегчы ўвесь горад, знайсі і прывесці сюды гэтую дзяўчынку.

— Але яшчэ ўчора ты казалася, што яна сама прымчыцца сюды, як міленькая, насустрач свайму шчасцю, — паціснуў плячыма Капітон.

— Казала! І прымчалася б! Каб... каб... Каб не засаромелася. Фокачка!

— Ну? — нехаця адазваўся Фока.

— Я ведаю, што нам трэба зараз зрабіць.

— Ну?

— Збірайся, мы ідзем да Варажбіткі. Яна, пэўна, ведае, дзе цяпер знаходзіцца твая нявеста.

— Думаеш, яна нам што-небудзь выкладзе пасля ўсяго, што мы ёй нагаварылі ў мінулы раз? — ухмыльнуўся Фока.

— Выкладзе! — упэўнена сказала мамачка Тарэза.

— Чаму?

— Таму што размаўляць з ёй будзем не мы.

— А хто ж тады? — здзівіўся Фока.

— Ён! — мамачка Тарэза паказала на Капітона.

Праз некалькі хвілін яны ўжо стаялі каля дома старой Варажбіткі. Капітон уздыхнуў і няўпэўнена націснуў кнопку ў жалезнай, на маленькіх дзірачках, скрынцы дамафона. Дамафон тут жа ажыў.

— Каго там яшчэ ліха прынесла? — спытаў ён голасам старой Варажбіткі.

— Мяне... Дакладней, нас... Хоць не, мяне... — запінаючыся на кожным слове, сказаў Капітон.

— "Мяне", "нас", — перадражніла Варажбітка. — Імя, прозвішча і чаго прыцягнуўся?

— Я Капітон, бацька Фокі, самага прыгожага жаніха ў горадзе.

— Як жа, як жа, чула, — насмешліва сказала старая. — А дзе ж твой сыноч?

— Тут ён.

— А мамачка Тарэза? — ажывілася Варажбітка.

— Таксама тут, — адказаў Капітон, не звяртаючы ўвагі на тое, што мамачка Тарэза спачатку пацягнула яго за рукаво кашулі, а пас ля шматзначна пакруціла пальцам каля скроні.

— Мы да цябе па справе, бабуля, — з ветлівасцю, на якую быў здатны, сказаў Капітон.

— Бабуля?! — зарагатала старая. — Ці даўно я для вас стала бабуляй? Раней вы мяне інакш называлі. Ці забылі, ці здарылася што? Ніяк вашаму сынку зноў мая дапамога спатрэбілася, га? Гэтаму таўстуну, з якога фанабэрства прэ, як вада з дзіравай бочкі.

— Ты прабач яго, бабуля, — спешна загаварыў Капітон. — Гэта ён ад моцнага кахання такі зрабіўся. Вось ажэніцца і слова кепскага нікому не скажа, муху не пакрыўдзіць.

— Ага, — буркнула Варажбітка. — А то я не ведаю вашага сына ці вас.

— Ды хопіць табе, бабуля, мінулае ўспамінаць, — не вытрымала мамачка Тарэза. — Мы ж на цябе не крыўдуем, што ты нашы грошы тады ў смецце ператварыла. Усё роўна вось зноў да цябе прышлі.

— Ага, прыйшлі, але ж, мусіць, не ў карты гуляць, не каву з булкаю піць! Што вам яшчэ трэба?

— Ды вось, Фокачка просіць, каб ты яму зноў паваражыла.

— Бач ты, паваражыла! Вы ж мне яшчэ мінулы доўг не аддалі. Ці ўжо забыліся пра яго?

— Памятаем, усё памятаем. І ўсе даўгі табе вернем. Адно паваражы.

— А ці ёсць у вас грошы? — спытала старая. — Мо вы за гэты час абжабрачыліся зусім, адкуль я ведаю?!

— Ну, гэта ўжо занадта! — заскрыгатала зубамі мамачка Тарэза. — Каб пра мяне такое гаварылі!

Але яна неяк стрымала сваю злосць і дастала з кішэні залатыя манеты:

— Вось грошы. Чуеш, як звяняць?

— Чую, чую, — адазвалася старая.
— Дык што, нам можна заходзіць?
— А колькі заплціце? — спытала Варажбітка.
— Пяцьдзесят залатых манет, — адказала мамачка Тарэза.
— Выкіньце іх у сметніцу, — фыркнула Варажбітка.
— Колькі ж ты хочаш?
— Сто пяцьдзесят, — пас ля кароткага маўчання адказала старая.
— Яна там, мабыць, з глузду з'ехала! — ціха прамовіла мамачка Тарэза, а ўголас, тым не менш, сказала: — Добра, мы згодныя.

— Ну, тады заходзьце, — праз смех прамовіла Варажбітка, і дзверы яе дома сталі павольна адчыняцца.

Першай зайшла мамачка Тарэза, за ёй Фока, апошнім заявіўся Капітон. У той жа момант пачуліся шум, крыкі, грукат. Няпрошаныя госці адзін за адным вылецелі з дому, быццам за імі гналася зграя сабак. Усе яны былі мокрыя з ног да галавы, нібы толькі што вылезлі з рэчкі. Следам за імі ляцелі талеркі, кубкі, патэльня, венік і яшчэ невядома што.

— Гэй, куды ж вы?! — рагатала старая. — А як жа варажба? Вы што, перадумалі?
— Ты бачыў, хто ў нас кідаўся? — спытала мамачка Тарэза ў Капітона.
— Ды яны, здаецца, самі паляцелі, — разгублена адказаў той, прыспешваючы хаду.
— Ну і вядзьмарка! — прашыпела мамачка Тарэза. — Каб за ёй самой усё жыццё талеркі ды патэльні лёталі!

Раздзел дзесяты

НОВЫЯ КЛОПАТЫ

— Яна спускаецца па лесвіцы, — ціха сказаў Сенбернар Ваўкалаку, асцярожна высоўваючы з-за дзвярэй пысу.

Ваўкалак нервова хадзіў па сваёй спальні, і ў яго вачах былі неспакой і насцярога.

— Яна прайшла міма кухні і накіравалася ў пярэдні пакой, — праз некалькі імгненняў паведаміў Сенбернар, стоячы каля лесвіцы.

Ваўкалак уткнуўся галавой у дзверы і нервова зашкроб па іх кіпцюрамі.

— Яна разглядае на сцяне карціну. Яна азіраецца па баках... Яна...

Сенбернар спалохана змоўк.

— Ну?! — глуха зароў Ваўкалак. — Што яна робіць?

— Яна адчыніла дзверы... і выйшла з дому, — разгублена прамовіў Сенбернар. — Спыніць яе?

— Не трэба, — пасля хвіліннай паўзы змрочна адказаў Ваўкалак. — Хай...

У голасе яго чуліся боль і безнадзейнасць.

Луіза выйшла на ганак і азірнула навокал. Да гэтага часу і дом, і сад яна бачыла толькі ў цемры, і тады яны здаваліся ёй змрочнымі і таемнымі. Цяпер усё ззяла ў сонечных промнях, ласкава спявалі птушкі, ціха шумелі дрэвы.

Дзяўчынка крыху пастаяла на ганку, а пасля няўпэўнена ступіла на сцяжынку, якая вяла ў сад. Вакол расло шмат дрэў: яблыні, грушы, вішні, слівы. Паміж дрэвамі былі раскіданы клумбы, але, Бог мой, на іх было сумна пазіраць. Усе яны зараслі пустазеллем ледзьве не ў чалавечы рост, праз якое адно зрэдку праглядвалі кветкі.

Затое якія гэта былі кветкі! Каля іх немагчыма было прайсці абыякава, яны маглі сагрэць і расчуліць самае халоднае сэрца.

— Які жах! — усклікнула Луіза. Яна вельмі любіла кветкі. — Бедненькія мае! Як вы пакутуеце тут! Вам трэба хутчэй дапамагчы!

І дзяўчынка кінулася ў дом.

— Што здарылася? — спалохана спытаў Сенбернар, на якога ледзь не наскочыла з парога Луіза.

— Там... гінуць... — цяжка дыхаючы, пачала тлумачыць дзяўчынка.

— Гінуць? — усклікнуў Сенбернар. — Хто гіне? Дзе гіне? Чаму гіне?

— Там гінуць кветкі! — нарэшце вымавіла Луіза. — На клумбах.

— Кветкі? — з палёгкай уздыхнуў Сенбернар. — На клумбах? Фу ты, а я ўжо спалохаўся, што на нас хто-небудзь напаў.

Ён пакруціў галавой і, ціха насвістваючы сабе пад нос матыў нейкай песенькі, накіраваўся ў суседні пакой. Яму насустрач тут жа выскачыў Даберман і незадаволена буркнуў:

— Не свішчы! Колькі разоў я цябе прасіў?! Мяне гэта раздражняе!

Сенбернар нічога не адказаў і знік за дзвярыма.

— Хіба вам зусім не шкада кветак? — разгублена спытала Луіза.

— Чаму не шкада? — спакойна адказаў Даберман, які, стоячы за дзвярыма, чуў размову дзяўчынкі і Сенбернара. — Вядома, шкада.

— Але ж трэба што-небудзь рабіць, — жаласліва сказала Луіза. — Яны зусім загінуць!

— Эх, ведала б ты, колькі тут некалі было кветак! А якія! — уздыхнуў Даберман. — Але мы наогул стараемся не выходзіць на двор, не тое што даглядаць клумбы.

— Тады я буду даглядаць іх! У вас ёсць якая-небудзь рыдлёўка?

— Нават не адна, — сказаў Даберман. — Праўда, я не ведаю... Зрэшты, пайшлі.

І ён першы праз кухню накіраваўся ў невялікую каморку. Там аказалася шмат розных інструментаў — граблі, матыкі, рыдлёўкі. Луіза выбрала сабе лягчэйшую і рушыла назад. Даберман застаўся ў каморцы, разгублена пазіраючы ўслед дзяўчынцы.

Зямля была настолькі цвёрдая, а пустазелле так пераплялося, што прайшло ўсяго хвілін дзесяць, а Луіза ўжо зусім выбілася з сіл.

І тут нечакана з'явіўся Даберман — таксама з рыдлёўкай.

— Я падумаў, — неяк няўпэўнена прамовіў ён, — што ўдвух мы справімся хутчэй. Мне ўсё роўна зараз няма чым заняцца.

Працаваць стала весялей, і Луіза зусім забылася на стому. Раптам паказаўся Сенбернар. Ён таксама нёс з сабой рыдлёўку.

— Вось, — сказаў Сенбернар, — гляджу, вы тут нешта ўсё корпаецеся. Дай, думаю, і я дапамагу вам.

Затым падышлі Сіямская Кошка і Маленькае Сіямскае Кацяня.

Сіямская Кошка прынесла граблі, а Маленькае Сіямскае Кацяня — маленькую матыку.

— Мы таксама хочам вам дапамагчы, — сказалі яны.

Пасля прыляцеў Папугай Лоры.

— А я магу насіць у кучу пустазелле, — радасна заявіў ён.

І толькі адзін Ваўкалак не выйшаў з дому і змрочна глядзеў у сад праз шчыліну паміж чорнымі штурамі ў акне спальні.

Раздзел адзінаццаты

ХВАРОБА ЛУІЗЫ

На наступную раніцу Луіза прачнулася ад болю ў горле. Яна паспрабавала падняцца, але ў яе тут жа закружылася галава.

"Здаецца, я прастыла", — спалохана падумала дзяўчынка, зноў апускаючы галаву на падушку, і ўспомніла, што ўчора пад вечар яна, добра разагрэўшыся падчас работы ў садзе, выпіла шмат сцюдзёнай вады.

Луіза хацела паклікаць каго-небудзь, каб паведаміць пра сваю хваробу і спытацца, ці ёсць у гэтым доме якія-небудзь лекі ад прастуды, але голас яе зрабіўся такі ціхі, што яна сама ледзьве пачула сябе. Заставалася альбо, не зважаючы на галавакружэнне, паспрабаваць усё ж дабрацца да дзвярэй, альбо заставацца ў ложку і чакаць, пакуль сюды хто-небудзь зойдзе.

Пакуль дзяўчынка разважала, што лепей, дзверы нечакана расчыніліся, і на парозе з'явілася Сіямская Кошка.

— Ты ўжо прачнулася? — весела спытала яна, хоць і так было бачна, што Луіза не спіць, паколькі ў яе былі расплюшчаныя вочы.

Дзяўчынка моўчкі кінула галавой.

— Ну і цудоўна, — нічога не падазраючы, зноў весела сказала Сіямская Кошка. — Падымайся, зараз будзем снедаць.

Луіза адмоўна пакруціла галавой і нарэшце хрыпла прамовіла:

— Не магу. Я прастыла.

Вестка пра хваробу дзяўчынкі імгненна разнеслася па ўсім доме, і праз хвіліну ў яе пакоі не было дзе яблыку ўпасці. Усе вохкалі, уздыхалі, вінавацілі сябе, што ўчора не дагледзелі яе і дазволілі столькі працаваць. Адзін Ваўкалак стаяў у дзвярах і моўчкі глядзеў на сумны, бледны тварык дзяўчынкі. Здавалася, што ў яго самога ў вачах вось-вось з'явіцца слёзы.

— Чаго ж мы стаім?! — першай апамяталася Сіямская Кошка. — Ёй трэба даць гарачага чаю з малінай!

І яна кінулася на кухню.

— Чаю! Ёй трэба даць чаю з малінай! — следам за Сіямскай Кошкай падаліся і астатнія жыхары дома. І толькі Ваўкалак застаўся на месцы, быццам нікога не заўважаў і нічога не чуў.

Назаўтра ўсе прахапіліся як ніколі рана.

— Ну, як яна? — з надзеяй спытаў Ваўкалак у Сіямскай Кошкі, якая выходзіла з пакоя Луізы.

— Кепска, — уздыхнула Сіямская Кошка. — Тэмпература яшчэ паднялася.

Ваўкалак крута развярнуўся і моўчкі накіраваўся ў свой пакой. З паўгадзіны яго ніхто не бачыў, і раптам дзверы расчыніліся і з іх не выйшаў, а выскачыў Ваўкалак. Ён, нічога нікому не кажучы, залятаў ва ўсе пакоі, тушыў на сценах свечкі і рэзка расхінаў на вокнах чорныя шторы. Усе былі вельмі здзіўленыя паводзінамі Ваўкалака, але ніхто не асмеліўся што-небудзь спытаць у яго — выгляд у пачвары быў такі, што здавалася, яна гатова разарваць любога, хто ў гэты момант звернецца да яе.

Дом упершыню за некалькі гадоў заліло сонечнае святло. З непрывычкі яно здавалася такім зыркiм, што ўсе жыхары дома жмурыліся і хадзілі ледзь не навобмацак.

А Ваўкалак зноў схаваўся ў сваім пакоі і выйшаў з яго толькі праз гадзіну. Цяпер ён выглядаў зусім спакойным. Ваўкалак сеў каля ложка Луізы і ціха спытаў у дзяўчынкі:

— Ну, як ты?

— Нармальна, — паспрабавала ўсміхнуцца юная паланянка, але ўсмешка ў яе атрымалася зусім сумная.

Цэлы дзень праседзеў Ваўкалак каля дзяўчынкі. А позна ўвечары вярнуўся ў свой пакой, падышоў да стала, высунуў верхнюю шуфляду і дастаў люстэрка. Ён зірнуў у яго і, заплюшчыўшы вочы, глуха застагнаў: з люстэрка на Ваўкалака глядзеў старэнькі, нямоглы дзядок, у якім, хоць з цяжкасцю, але можна было прызнаць Гая.

Раздел дванацатый

ГАРДЗЕЙ ВЫДАЕ ТАЯМНІЦУ

З таго часу, як Луіза і Гардзей не па сваёй ахвоце разлучыліся, прайшло крыху больш за тыдзень. За гэты час хлопец так змяніўся, што яго адразу цяжка было пазнаць — твар асунуўся, зблажэў, вочы апухлі ад пастаяннага недасыпання. Ды і як тут заснеш, калі невядома, што з сястрой. Пэўна ж, ёй там не соладка.

Ва ўсім, што здарылася, Гардзей вінаваціў толькі сябе. Але больш за ўсё яго засмучала тое, што ён нічым не можа дапамагчы Луізе. Калі б яе захапілі ў палон звычайныя зладзеі, змагацца з імі было б значна прасцей. А як змагацца з тым, хто валодае чарадзействам (у тым, што Ваўкалак умее чараваць, Гардзей не сумняваўся?! Ва ўсялякім разе, не сілай. Так Луізе можна толькі нашкодзіць. І тады яны ўжо ніколі не сустрэнуцца.

Аднойчы, калі ўжо здавалася, што паратунку ад гэтай бяды зусім няма, дзверы Гардзеевай спальні з шумам расчыніліся. Гардзей ляжаў на ложку, уткнуўшыся галавой у падушку, і думаў пра Луізу.

— А-а, нарэшце! — пачуў ён незнаёмы голас і з цяжкасцю адарваў галаву ад падушкі.

У дзвярах стаяла маленькая поўненькая жанчына, з-за спіны якой вызіраў юнак, падобны на яе як дзве кроплі вады.

— Нарэшце! — радасна паўтарыла жанчына. — Калі я не памыляюся, вы брат Луізы?

— Так, — адказаў Гардзей і неахвотна падняўся з ложка.

— Мяне завуць Тарэза, я мамачка вось гэтага прыгажуну... Фокачка, любачка, пакажыся.

Жанчына ўзяла сына за карак і выпхнула наперад.

— Што прывяло вас сюды? — глуха спытаў Гардзей, думкі якога былі ўсё яшчэ далёка адгэтуль.

— Мы адны? — азірнуўшыся па баках, амаль шэптам спытала мамачка Тарэза і, адхіліўшы Фоку, падышла бліжэй да Гардзея.

— Адны, — паціснуў плячыма хлопец. — А...

— Тым лепш, — задаволена сказала мамачка Тарэза. — Вы чалавек, па ўсім відаць, сур'ёзны. Мы таксама людзі сур'ёзныя. Думаю, мы лёгка дамовімся.

— Аб чым? — недаўменна спытаў Гардзей.

— Мой сын, — мамачка Тарэза кінула галавой у бок Фокі, — хоча ажаніцца.

— Віншую. Але пры чым тут я?

— Гм, мой сын хоча ажаніцца з самай прыгожай дзяўчынай у нашым горадзе. А самая прыгожая дзяўчына ў нашым горадзе, як вядома, Луіза, ваша сястра. Вось мы і прыйшлі, каб разам з вамі абмеркаваць, як гэта лепш зрабіць.

— Гэта не смешна, — нахмурыўся Гардзеі. — Тым больш цяпер.

— А мы і не збіраліся жартаваць!

— Тым горш для вас.

— Што гэта значыць? — усклікнула мамачка Тарэза.

— Гэта значыць, што вы зусім дарэмна сюды прыйшлі, — спакойна адказаў Гардзеі.

— Але вы яшчэ не выслухалі нашы прапановы!

— Ды не хачу я слухаць вашы прапановы і ўвогуле гаварыць аб гэтым. Луіза ў палоне ў Ваўкалака, а вы тут са сваёй жаніцьбай!..

Некалькі хвілін у пакоі было незвычайна ціха. Пачуўшы пра Ваўкалака, Фока ад страху часта-часта залыпаў вачыма і спінай адступіў да дзвярэй.

Мамачку Тарэзу апошнія словы Гардзея так здзівілі, што яна доўга не магла вымавіць ні слова.

Гардзеі маўчаў, пра сябе разважаючы, ці не сказаў ён чаго лішняга.

Першай парушыла маўчанне мамачка Тарэза.

— Гэта ў якога такога Ваўкалака яна ў палоне? — ачомалася яна і грозна дадала: — Здаецца, нас тут збіраюцца абвесці вакол пальца!

— Ды ніхто не збіраецца вас вакол чаго-небудзь абводзіць, — уздыхнуў Гардзеі і расказаў, як яны з Луісай трапілі ў незвычайны дом пасярод лесу.

— Відаць, я ўжо ніколі не ўбачу Луізу, — амаль са слязамі на вачах закончыў ён сваю гісторыю.

— А як жа цяпер мая жаніцьба? — усклікнуў Фока. — Дзе я цяпер знайду нявесту? Я не хачу...

— Фока! — перабіла сына мамачка Тарэза. — Памаўчы!

І на яе твары, на якім яшчэ хвіліну таму былі разгубленасць і здзіўленне, з'явілася і тут жа пагасла хітраватая усмешка.

— Ах, як гэта жорстка — трымаць чалавека ў палоне ўсё жыццё! — падроблена трагічным голасам сказала яна і цяжка ўздыхнула. — Тым больш, дзяўчыну. А яна ж такая маладзенькая, такая прыгожанькая!

Гардзеі нізка апусціў галаву і нічога не сказаў.

— Я б сама пагадзілася да канца сваіх дзён застацца ў палоне ў Ваўкалака, абы ён адпусціў Луізу.

— Праўда?! — узрадавана крыкнуў Фока. — А ты паспрабуй, можа, Ваўкалак і пагодзіцца памяняць Луізу на цябе!

— Ідыёт! — зашыпела мамачка Тарэза. — Замаўчы!

— Не, — уздыхнуў Гардзеі, — не пагодзіцца, я ведаю. Ды і ў дом Ваўкалака трапіць, здаецца, немагчыма. Вакол яго высокая цагляная агароджа з адзінымі варотамі, якія выпадковаму чалавеку адчыніць немагчыма. Я ўжо некалькі разоў хадзіў туды, стукаўся, крычаў, і ўсё дарэмна, ніхто не падышоў да іх, не адгукнуўся.

— Божа мой, — зноў падроблена трагічным голасам сказала мамачка Тарэза, — як гэта несправядліва — такую харошанькую дзяўчынку трымаць у палоне! Вы, відаць, многае зрабілі б для таго, хто змог бы яе вызваліць!

— О, я зрабіў бы ўсё, што ў маіх сілах! — усклікнуў Гардзеі. — Я б выканаў любое яго жаданне! Я... Але... Я перабраў у галаве тысячы варыянтаў — Луізу немагчыма вызваліць адтуль.

— Ну, сказаць "немагчыма" прасцей за ўсё, — хітра прыжмурыла вочы мамачка Тарэза. — А калі гэтага Ваўкалака пераможа прыгожы, разумны юнак, ну, скажам, як мой сын, — жанчына кінула галавой у бок Фокі, — я думаю, вы былі б не супраць, каб яна выйшла за яго замуж?

— Эх, каб жа знайсці такога чалавека, які б змог вызваліць Луізу, — уздыхнуў Гардзеі, не вельмі ўнікаючы ў сэнс апошніх слоў мамачкі Тарэзы.

— Здаецца мне, што гэты чалавек стаіць перад вамі, — урачыста прамовіла мамачка Тарэза і павярнулася ў бок Фокі. — Што скажаш на гэта, Фокачка?

І яна непрыкметна пачала падміргваць яму, маўляў, згаджайся.

Але Фоку такі паварот падзей зусім не спадабаўся.

— Я? Я павінен змагацца з Ваўкалакам? — спалохана спытаў ён і заматляў галавой. — Ну, не! Я збіраўся жаніцца, а не паміраць! Прабач, мамачка, але мне надакучыла цэлымі днямі бегаць за табой па ўсім горадзе, уцякаць ад каструль і патэльняў, якія чамусьці лётаюць самі па сабе. А цяпер я яшчэ павінен і рызыкаваць сваім жыццём?! Ну, не! Калі б я напачатку ведаў, што жаніцьба — такая нялёгкая і небяспечная справа, я б ніколі не паслухаўся цябе!

І, крута развярнуўшыся, ён падбегам кінуўся на двор. Як толькі дзверы за ім з шумам зачыніліся, мамачка Тарэза сказала, нібыта просячы прабачэння ў Гардзея за свайго сына:

— Ведаеце, ён у мяне такі гарачлівы, агонь, а не хлопец. А ўвогуле, ён харошы, ён такі разумны,

смелы, дужы. Вы не слухайце яго! Вось пабачыце, ён вызваліць Луізу! Але і вы не забывайцеся на свае абяцанне!

І яна, не развітаўшыся, кінулася следам за сынам.

"Пра якое абяцанне? — недаўменна падумаў Гардзей. Хіба я ім што-небудзь абяцаў? І ўвогуле, дарэмна я раскажаў ім пра Ваўкалака — хоць бы ўсё не зрабілася яшчэ горш, чым цяпер".

Раздзел трынаццаты

ПАМІЖ ЖЫЦЦЁМ І СМЕРЦЮ

Луіза памалу пачала папраўляцца. Яе шчокі зноў заружавелі, а на вуснах усё часцей з'яўлялася ўсмешка.

Ваўкалак з ранку да вечара прападаў у яе пакоі, і з ім рабілася нешта незвычайнае: заўсёды пахмурны, незадаволены ўсім, ён раптам перастаў злавацца, грубіяніць і ўвогуле хмурыцца.

Ён як мог забаўляў дзяўчынку, чытаў ёй кніжкі, расказваў розныя неверагодныя гісторыі, ахвотна выконваў усе яе просьбы. А яшчэ ён вельмі любіў, калі яму што-небудзь расказвала Луіза. Ён лацвей усаджваўся ў крэсла і, пакуль дзяўчынка гаварыла, сядзеў нерухома.

Праўда, час ад часу яго вочы раптам напаўняліся невымоўнай тугой і болем, і тады ён адварочваўся да акна і доўга моўчкі глядзеў некуды ўдалеч.

Луіза спрабавала выпытаць у Ваўкалака прычыну такой рэзкай перамены настрою, але Ваўкалак тады рабіў выгляд, быццам нічога не здарылася, і тут жа пераводзіў размову на што-небудзь іншае.

Затое ад астатніх жыхароў дома Ваўкалак не хаваў прычыну сваёй частай тугі. Праходзячы неяк міма кухні, ён сутыкнуўся з Сіямскай Кошкай, якая якраз накіроўвалася да Луізы з гарачым малінавым чаем, спыніўся перад ёй і ціха сказаў:

— Усё. Не сёння-заўтра ён памрэ.

Ваўкалак заўважыў, што кубак з чаем у лапах Сіямскай Кошкі пачаў дрыжэць, вось-вось гатовы выслізнуць на падлогу, спакойна забраў яго і падаўся на другі паверх.

Сіямскай Кошцы не трэба было тлумачыць, хто памрэ. Як і ўсе ў доме, апроч Луізы, яна ведала, што калі Ваўкалак глядзіцца ў люстэрка, то бачыць у ім Гая, які за гэтыя тры гады з юнака ператварыўся ў нямоглага старога. І як толькі заплюшчацца яго вочы, яны да канца свайго жыцця застануцца такімі, як цяпер.

Ніхто не сумняваўся, што Луіза не ведае чароўныя словы, якія зноў могуць ператварыць іх у людзей. Таму, перастаўшы верыць у цуд, зачараваныя жыхары дома апошнія дні часта ўздыхалі пра сябе: "Хутчэй бы ўжо... Няма нічога цяжэй, чым чакаць таго імгнення, калі будзе ясна, што ты ўжо ніколі не станеш чалавекам".

Такія думкі прыходзілі ў галаву і Ваўкалаку, калі ён у пакоі Луізы адварочваўся да акна і падоўгу глядзеў некуды ўдалеч.

Калі б дзяўчынка ведала сапраўдную прычыну зменлівасці настрою Ваўкалака, яна б, відаць, расплакалася, шкадуючы яго і ўсіх жыхароў гэтага дома, — у яе ж такое добрае сэрца!

Але Луіза думала, што Ваўкалак перажывае з-за яе хваробы, і старалася быць вясёлай і бесклапотнай, нягледзячы на тое, што, калі яна падымалася з ложка, ногі не вельмі слухаліся і кружылася галава.

Аднойчы раніцай Ваўкалак быў як ніколі сумны і раз-пораз адварочваўся да акна. Луіза недаўменна глядзела яму ў спіну: чаму ў яго такі дрэнны настрой, калі яна ўжо амаль паправілася?!

Раптам дзверы расчыніліся, і на парозе з'явіўся нечым вельмі ўзрушаны і ўстрывожаны Сенбернар.

— Што здарылася? — рэзка спытаў Ваўкалак, прадчуваючы нядобрае.

— Там, каля варотаў, стаіць старая жанчына. Яна хоча бачыць цябе, — дрыготкім голасам прамовіў Сенбернар.

На хвіліну ў пакоі зрабілася зусім ціха, пасля Ваўкалак змрочна выдыхнуў, ці то пытаючы, ці то сцвярджаючы:

— Гэта — яна?!

— Напэўна, — глуха сказаў Сенбернар.

— Хто — яна? — спытала Луіза, нічога не разумеючы. Але яе нібы не чулі.

— Я зараз вярнуся, — ціха прамовіў Ваўкалак і выйшаў з пакоя. Сенбернар падаўся следам.

На першым паверсе ў гасцёўні сабраліся ўсе жыхары дома. Усе з трывогай пазіралі на Ваўкалака: што ён вырашыць?

Ваўкалак накіраваўся да выхаду, але затрымаўся каля дзвярэй і сказаў:

— Што ж, Вядзьмарка, відаць, прыйшла, каб паведаміць, што час, адведзены нам, скончыўся. Можа, і

лепей, што ён нарэшце скончыўся.

З гэтымі словамі Ваўкалак выйшаў на двор.

Жанчына стаяла каля варотаў, нізка апусціўшы галаву, абапёршыся на крывы дубовы кіёк. На галаве жанчыны была старая зашмальцаваная хустка, якая збілася і закрывала сабой амаль увесь твар. Жанчына здавалася залішне поўнай, ва ўсялякім разе, у мінулы раз яна выглядала больш зграбна.

"Бач ты, як яе расперла, — з'едліва падумаў Ваўкалак. — Ці, можа, начапляла на сябе ўсю адзежу, якая ў яе дома была?"

— Добры дзень, гаспадар, — жаласна сказала госця. — Ці не пусціш мяне ў свой дом крыху адпачыць з дарогі?

"Яшчэ і здэкуецца з мяне!" — злосна падумаў Ваўкалак, але ўголас прамовіў дружалюбна:

— Чаму ж не пусціць, заходзь, калі ласка.

Жанчына яшчэ ніжэй апусціла галаву і, цяжка перастаўляючы ногі, паплялася паперадзе Ваўкалака.

— Добры дзень у хату! — сказала яна з парога, спадылба разглядаючы жыхароў дома, выбрала вачыма адно з крэслаў і рушыла да яго.

— Стамілася я, цэлы дзень без прэдыху ішла. У горле перасохла, не дыхнуць.

— Я прынясу чаю, — замітусілася Сіямская Кошка.

— Два кубачкі, калі можна, — папрасіла госця.

Калі кубачкі з чаем апынуліся на стале, яна сказала:

— Доўга я ішла, а ваш дом выбрала невыпадкова, бо маю што сказаць вам вельмі важнае.

Усе, хто быў у пакоі, здавалася, нават перасталі дыхаць.

— Але найперш я хацела б ведаць, ці тут знаходзіцца дзяўчынка па імені Луіза?

— Тут, — адказаў Даберман. — Толькі яна захварэла.

— Захварэла? — усклікнула госця.

— Дакладней, ужо амаль паправілася. Яна там, на версе. Паклікаць яе?

— Не, не трэба пакуль, — як быццам спалохана пакруціла галавой госця. І ўжо спакойна дадала, кінуўшы ў бок Ваўкалака: — Пакіньце нас удвух.

Калі ў пакоі нікога не засталася, жанчына падсела да стала, падсунула да сябе адзін з кубачкаў і спытала:

— А хлеб? У вас ёсць кавалачак хлеба?

— Зараз.

"Здаецца, яна вырашыла паздзекавацца з нас, — злосна падумаў Ваўкалак, накіроўваючыся на кухню. — Няўжо яна думае, што мы не здагадаліся, хто яна і чаго завітала сюды?!"

Як толькі Ваўкалак знік за дзвярыма, жанчына нешта дастала з кішэні і хуценька ўкінула ў адзін з кубачкаў. Пачулася шыпенне, быццам там быў не чай, а маленькая змяя. Госця адсунула кубачак далей ад сябе і задаволена ўсміхнулася.

Праз хвіліну вярнуўся Ваўкалак з хлебам на сподачку.

Жанчына, нібы яна тут была гаспадыня, прапанавала:

— Сядай ды выпі са мной чаю. За чаем размова лепш ідзе. Ваўкалак паслухмяна сеў насупраць госці.

— Я ведаю, аб чым ты хочаш са мной пагаварыць, — змрочна сказаў ён.

— Ведаеш? — госця не змагла схаваць свайго здзіўлення.

Яна падсунула бліжэй да ваўкалака кубачак.

— Пі, пі.

Ваўкалак зрабіў доўгі глыток і паўтарыў:

— Ведаю. Толькі чым я так моцна правінаваціўся перад табой, што ты вырашыла загубіць мяне?!

— Загубіць?! — ускочыла жанчына. — Дык ты, праўда, усё ведаў?!

— Не здэкуйся, хопіць! Я не баюся смерці! Яна лепш, чым такое жыццё!

Ваўкалак таксама ўскочыў. І раптам ён пачаў цяжка дыхаць, схапіўся лапамі за жывот і паволі асунуўся на падлогу.

— Вось і добра, што не баішся! — ухмыльнулася жанчына. — І атрута добрая. Аднаго глытка хапіла.

Яна асцярожна абышла Ваўкалака, які, стогнучы, усё яшчэ курчыўся на падлозе, і кінулася наверх, да Луізы.

Дзяўчынка ляжала ў ложку, калі дзверы з шумам расчыніліся і на парозе з'явілася нечаканая госця. Яе хустка з'ехала на патыліцу, адкрыўшы твар жанчыны.

Луіза павярнула галаву і здзіўлена ўсклікнула:

— Вы?!

— Я, — узрадалася жанчына, што яе пазналі, — я, Тарэза, мамачка Фокі, самага прыгожага хлопца

ў нашым горадзе!

— Але як вы сюды трапілі? І чаму на вас гэтыя лахманы?

— Для канспірацыі, — зірнуўшы за дзверы, прыцішаным голасам сказала мамачка Тарэза. — Хутчэй збірайся, ты вольная! Мне ўдалося атруціць Ваўкалака!

— Што? — спалохана прашаптала Луіза. — Ат... ат... атруціць? Не можа быць!

— Чаго б я стала цябе падманваць, — занервалалася мамачка Тарэза. — Давай жа, хутчэй збірайся, а то гэтыя сабакі чаго добрага на нас накінуцца.

Луіза паднялася з ложка і, хістаючыся, пайшла да дзвярэй.

— Э, ды ты, відаць, яшчэ зусім хворая, — заківала галавой мамачка Тарэза. — Нічога, дома мы цябе хутка на ногі паставім.

— Я хачу яго ўбачыць, — прашаптала Луіза.

— Каго?

— Я хачу яго ўбачыць: жывога ці мёртвага.

— Ці не звар'яцела ты часам ад радасці — пляцеш няведама што, — захвалявалася мамачка Тарэза, але Луіза яе не чула.

Раздел чатырнаццаты

ДАДОМУ

Ваўкалак нерухома ляжаў на падлозе. Луіза схілілася над ім і скрозь слёзы папрасіла:

— Не трэба, не памірай!

Яна гладзіла яго па густой поўсці і шаптала:

— Ну адзавіся! Я не хачу, каб ты паміраў! Ты такі харошы. І Ў ЦЯБЕ ДОБРАЕ СЭРЦА!

Толькі Луіза прамовіла апошнія словы, як Ваўкалак здрыгануўся, з цяжкасцю падняў галаву і страшна зароў.

Луіза з жахам адхіснулася ад яго. Ваўкалак зароў яшчэ мацней. Ён усхапіўся з падлогі. Затуліўшы лапамі твар, забігаў па пакоі з кутка ў куток і раптам з разгону перакуліўся цераз галаву і... тут жа ператварыўся ў чалавека.

На шум з суседняга пакоя выскачылі астатнія жыхары дома. Яны таксама на хаду куляліся цераз галаву і ператвараліся ў людзей, гасцей Гая. Сенбернар зрабіўся Нілам, а Даберман — Карнілам. Сіямская Кошка ператварылася ў маладую жанчыну, а Маленькае Сіямскае Кацяня — у яе дачушку. Папугай Лоры зрабіўся высокім элегантным мужчынам.

Мамачка Тарэза стаяла на верхніх прыступках лесвіцы і глядзела на ўсё гэта вырачанымі вачыма.

— Ура! — падхапілі адразу некалькі галасоў. — Ура! Мы зноў людзі!

Усе пачалі абдымацца, цалавацца, танцаваць. Луіза апынулася ў самым цэнтры шумнай кампаніі. Яе таксама абдымалі, ёй дзякавалі, а яна ніяк не магла зразумець, за што.

Мамачка Тарэза, пакуль у доме стаяў вэрхал, палічыла за лепшае знікнуць. План яе праваліўся з трэскам, і цяпер трэба было думаць, як хутчэй адсюль выбрацца.

Каля варотаў яна ледзь не сутыкнулася лоб у лоб з бабулькай, на выгляд жабрачкай, якая, пазіраючы, як мамачка Тарэза з усіх ног імчыцца да машыны, што чакала наводдаль, адно ўсміхнулася, а пасля доўга прыслухоўвалася да шуму, які даносіўся з дому. Нарэшце яна знікла гэтак жа нечакана, як і з'явілася.

У той жа дзень Луіза вярнулася ў горад, як ні ўпрошваў яе Гай і яго госці застацца ў іх хаця б да заўтра.

— Не магу, — сказала Луіза. — Там жа Гардзей. Але я... але мы абавязкова прыедзем сюды. Вы ж усе цяпер мае лепшыя сябры.

Гардзей ляжаў на ложку, уткнуўшыся галавой у падушку. Калі ён пачуў голас сястры, то спачатку падумаў, што яму гэта падалося ці ў яго пачаліся слухавыя галюцынацыі.

— Гардзей! — пяшчотна паклікала Луіза.

Хлопец падняў галаву і не мог паверыць сваім вачам. Пакуль Луіза сама не падбегла і не абхапіла яго за шыю.

— Луіза, — нарэшце прамовіў Гардзей, — ён адпусціў цябе?! Луіза не адказала. Ды і як адразу адкажаш на такое пытанне?..